

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նշ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format
Adapt — remix, transform, and build upon the material

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԵԶԸ ԳՅՈՒՂՈՒՄ ՅԵՎ ՔԱՂԱՔՈՒՄ

Ձեռնարկ նախադրող ՅԱԿԱՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Կազմեց՝ Մ. ԴՈՒՐԿԱՐՅԱՆ

372.21

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԵԶԸ ԳՅՈՒՂՈՒՄ ՅԵՎ ՔԱՂԱՔՈՒՄ

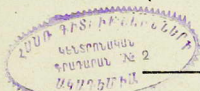
ԶԵՆԱՐԿ ՆԱԽԱԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

17242
A 23389

Կազմեց՝ Մ. ԴՈՒՐԳԱՐՅԱՆ

Պետ. Դիս. հորհրդի կազմից բաղաձայն է
իբրեւ ձեռնարկ մանկավարժ. դպրոցական
նիւմարկների յեւ նախադպրոցական աւ-
խասավորների համար.

Հր. № 1077, Գրառեպոստ № 2756 (բ), Տիրամ 1200:

Պետհրատի առաջին տպարանի վարչապետուհի:

Պատվեր № 158

ԱՌԱՋԱԲԱՆ

Նախադպրոցական գործն իր ամբողջությամբ իրոք վոր «Հոկտեմբերի զավակն ե» հանդիսանում: Խորհրդային իշխանությունն իր կազմակերպման առաջին որերին նախադպրոցական գործը չանջատեց ժողովրդական կրթության սիստեմից յեվ յայն հնարավորություններ տվեց այդ նոր գործի զարգացման:

Անցած 10—12 տարիների ընթացքում նախադպրոցական աշխատանքն ունեցել է իր հետաքրքրական եվոլյուցիան. ցանցի տարերային աճումն—առանց մանկավարժական ուժի ու նյութական հնարավորությունների հաշվառման, նույնպիսի տարերային կրճատումն—կայուն բյուջեների անցնելու հետեվանքով. մանկավարժական աշխատանքի անորոշությունն ու նոր ուղիների վորոնումը, աշխատանքի մեթոդների աստիճանական նշտումն ու վերջապես նախադպրոցական դաստիարակության խորհրդային սիստեմի ձևակերպումը:

Նույն պատկերը տեսնում ենք Հայաստանում. 920—22 թ. կազմակերպչական շրջան, 922—24 թ. սիստեմների ազատություն յեվ մեթոդական վորոնումներ. 924—25 թ. ինքնորոշումն յեվ խորհրդային սկզբունքների աստիճանական յուրացումն, վոր շարունակվում է մինչեվ այժմ, հետզհետե խորհրդային մանկապարտեզի տիպը կերտելով: Առաջին 3 տարիները (20—23 թ.) ցանցն աճում է տարերային կերպով, հասնելով 30-ի. 23—24 թ. դառնում է բեկման տարի. ցանցն ընդգրկում է միայն 10 հիմնարկ, այնուհետեվ՝ պլանայնորեն զարգանալով. 927—28 ուս. տարում հասնում է 51 հիմնարկի:

Այժմ մենք ապրում ենք դարձյալ մի շրջան, յերբ հիմնականորեն խախտվում է պլանությունը. սակայն այս անգամ այլ գործոնների շնորհիվ. 925—26 թ. նախադպրոցական գործի մասսայականացման շրջանն եր. իրար յետեվից, հաճախ անտես առնելով յուսորդանների պլաններն ու բյուջետային հնարավորությունները, նախադպրոց-ցանցին զարկ են տալիս մի շարք հասարակական կազմակերպություններ, վորոնց մեջ առաջնություն են զրավում կին-կազմակերպությունները, այնուհետեվ պրոֆկազմակերպությունները (զբլխավորապես Յերևանում) յեվ վերջապես (1927 թ.) սպառկոոպերացիան, վորի ցանցը ներկայումս շատ տեղերում մրցում է յուսբաժինների ցանցի հետ:

Հասարակական ալպիսի նախաձեռնության շնորհիվ, չնայած

բոլոր թերություններին, թե կազմակերպչորեն չիվ թե աշխատանք-ներին բովանդակության տեսակետից ներկայումս խ. հանրապետու-թյունների շարքում նախադպրոցական հիմնարկների ցանցն Հայաս-տանում առաջին տեղն է բռնում, ընդգրկելով նախադպրոցական տարիքի յերեխաների մոտ 3 % (Ռուսաստանում 0,56%):

Սակայն այս հանգամանքն ստեղծում է նայել առանձնահա-տուկ դժվարություններ. — ընդգրկել ու ղեկավարել այս կուլտուր-կենցաղային շարժումը, պլանային հունի մեջ դնել այն, պատրաստ-ված կադրեր ստեղծել, գիտական հիմնավորում տալ նախադպրոցա-կան դաստիարակության, մասսայական աշխատանքի մեթոդները մշակել չիվ վերջապես կազմակերպչական պայմանները դյուրացնել (շենք, գույք չիվ այլն):

Այս պահանջներից մեկն է նայել հայերեն գրականության (նա-խադպրոցական) անհրաժեշտությունը, ինկատի առնելով, վոր մեր մասսայական նախադպրոցականը լայն հնարավորություններ չունի ռզտագործելու ռուսերեն մասնագիտական գրականությունը:

Ներկա ձեռնարկը առաջին փորձն է հանդիսանում այս ուղղու-թյամբ, վոր միաժամանակ սպասավորելու յն թե քաղաքի չիվ թե գյուղի նախադպրոցականին, թե մանկավարժական թեքման դպրոց-ների աշակերտություն չիվ թե այն բազմաթիվ սկսնակներին, վորոնք առանց հատուկ պատրաստու-թյան անցնում են նախադպրոցական գործնական աշխատանքներին:

Մեր հին նախադպրոցականներին, վորոնք համընթաց են յեղել մանկավարժական փորձերի ու մտքի առաջխաղացման, սույն ձեռ-նարկը կարող է պետք գալ իբրեւ մի անհրաժեշտ տեղեկատու, ուր ղեկավարը կարող է սխտեմատիկ կերպով հետեւել նախադպրոցական դաստիարակության տեսական ու (գլխավորապես) գործնական խնդիր-ներին, լրացնելով վերջիններս իր աշխատանքից բղխող յեզրակացու-թյուններով ու համապատասխան գրականությամբ (ռուսերեն):

Մեր նախադպրոցական հիմնարկները (քաղտեքի) զգալի դեր են խաղացել մանկավարժական պրոպագանդայի ու նախադպրոցական գաղափարների մասսայականացման գործում, սակայն միշտ ել զգա-ցել են նման ձեռնարկի կարիքը:

Պարզ է, վոր այս ձեռնարկին հետեւելու յն նախադպրոցական մասնագիտական գրականության մշակումը (հայերեն), վորը վորոշ չափով կապահովի աճող ու ծավալվող նախադպրոցական գործը նոր-մալ հունի մեջ դնելու հնարավորությունը:

1929 թ., մայիս,

Յերեւան.

Մ. Դուրգալյան.

I. ՆԱԽԱԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՆԵՐԻ ՏԻՊԵՐԸ

Նախադպրոցական հիմնարկների տիպերը պայմանավորվում են թե՛ ընդհանրապես մեր չերկրի, և թե՛ մասնավորապես չուրաքանչյուր վայրի սոցիալ-տնտեսական և կուլտուր-կենցաղային պայմաններով (այդ հիմնարկների առաջադրած հիմնական նպատակները, տվյալ վայրի արտադրական բնույթն ու ազգաբնակչության զբաղմունքները, կնոջ մասնակցությունն արտադրության մեջ և այլն)։ Այսպես—գյուղում թե՛ քաղաքում, գործարանին ու համայնացրած տնտեսություններին կից, ամառը կամ ձմեռը, բանվորների ու խորհրդային աշխատավորների չերեխաների համար տարբեր հիմնարկներ են պահանջվում։

Իրենց գործունեության տեսակետից տեսակետից հիմնարկները չերկու գլխավոր խմբերի չեն բաժանվում. ստացիոնար (մնայուն) և սեզոնային հիմնարկներ¹. ստացիոնար հիմնարկներն են—արտադրություններին կից սեփական մանկապարտեզներ (մանկապարտեզ—ոջախ), ակումբներին կից մանկական սեյակներ, Յ-ժամյա (չերրեմն 4-ժամյա) տնդություններ մանկապարտեզները, ընակարանային կոոպերատիվներին կից խմբակները, մանկասներն ու գյուղական մանկապարտեզներ։ Սեզոնային հիմնարկներն են—ամառային մանկական հրապարակներ (գյուղում, քաղաքում, հանքերում), մանկական ամառային գաղութներ։ Խորհրդային նախադպրոցական հիմնարկների դաստիարակչական աշխատանքի սկզբունքները նույնն են՝ բոլոր տիպի հիմնարկների համար. այդ սկզբունքները բղխում են պրոլետարիատի դասակարգային նպատակներից և հիմնվում են արդի չերեխայի շահերի ու հետաքրքրությունների, այդ չերեխայի գիտական ուսումնասիրության վրա։ Այդ սկզբունքներն են²—1) մանկան առողջացումը և կանոնավոր դարգացումը, 2) կուլկտիվիստական ունակությունների պատվաստումը, 3) մանկան մեջ մատերիալիստական աշխարհայացքի կազմակերպման նպաստելը և 4) մանկան ակտիվ ստեղծագործական

¹ Виленская—Дошкольное строительство, 1929 г.

² Залкинд—Вопросы сов. педагогики.

» —Доклад на 3-ем Всер. съезде.

ուժերի զարգացումը: Այս սկզբունքները հնարավոր և իրականացնել, չեթե ապահովված են նախազարոցական հիմնարկի առաջ դրված հեռակալ խնդիրները – 1) մանկհիմնարկում սոցիալ-աշխատանքային ուղղութիւնն ստեղծելը, 2) շրջապատող կյանքի ու արդիականութեան հետ կապ սահմանելը, 3) հետախուզական մեթոդներով բնութեան լերեւույթների մատերիալիստորեն ըմբռնելը և 4) մանկավարժորեն հիմնավորված աշխարհի միջավայրի կազմակերպելը, վերը նշատի չերեւալի աւտիվ ու ստեղծագործական ուժերի դրսևորման ու զարգացման (նյութի բնորոշութուն, մանկան խաղի կազմակերպումն ու ստիմուլացիան և այլն):

II. ՆԱԽԱԴԴՐՈՅԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐԴՈՒՄԸ

Նախազարոցական տարրեր տրվի հիմնարկները կազմակերպչական շատ բնդհանուր կողմեր ունեն: Ձևայած այս հանգամանքին, կազմակերպման ձևերը չեն կարող քարացած բնույթ կրել: Յուրաքանչյուր հիմնարկ, իբրև կենդանի որգանիզմ, չի կարող կղզիանալ իր մեջ, կտրվել միջավայրից ու անտես առնել շրջապատող պայմանները: պետք և հաշվի առնել այդ միջավայրի առանձնահատուկ պահանջներն ու ըստ այնմ յուրաքանչյուր հիմնարկ ձևակերպել իրեն բնորոշող կազմակերպչական կառուցվածքում:

Նյութական պայմանների նշանակութիւնը մանկհիմնարկում շատ կարևոր աեղ և բռնում չերեւալի համար: մանկհիմնարկի վողջ կահավորութիւնը մի ֆոն և հանդիսանում, վորի վրա դարգանում և մանկական կոյեկտիվի կյանքն ու գործունեութիւնը: նպատակահարմար, առողջ շենքը, բավարար կահավորութիւնն ու նյութական միջոցները մեծ չափով վորոշում են հիմնարկի մանկավարժական ու հասարակական աշխատանքի հաջող ընթացքը:

Ներկայումս նախազարոցական հիմնարկները սոսկ մանկավարժական աշխատանքի լարորատորիաներ չեն, ալ բազմակողմանի կապերով կապված են միջավայրի, հասարակական կազմակերպութիւնների ու աշխատավորական լայն մասսաների հետ: Պետք և հաշվի առնել շրջապատի, տվյալ միջավայրի հնարավորութիւններն ու պահանջները, բանվորուհու և գեղջիուհու սպասելիքներն այդ հիմնարկներից: նախազարոցական հիմնարկի կազմակերպումը պետք և փաստորեն արդարացնի կինրաժինների, պրոֆմիութիւնների, կոոպերատիվ և բանվորական կազմակերպութիւնների շահագրգռվածութիւնը: Զպետք և

մոռանալ, վոր հրապարակն ու մանկապարտեզը լրացնելու չեն այն բացերը, վոր շատ զգալի չեն մեր լերեխաների ընտանեկան միջավայրում—անապատանութիւնը, անխնամութիւնը, առողջապահական-սանիտարական անտխանական վիճակը, կուլտուրական կենցաղի և մտածված ու հիմնավորված մանկավարժական ազդեցութեան բացակայութիւնը:

ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏԱԿԱՆ ԱՇ-
ԽԱՍԱՆՔՆԵՐԸ

Ինչպէս ասվեց, նախադրոցական հիմնարկի կազմակերպման ժամանակ, պետք է հաշվի առնել այն միջավայրի պայմաններն ու պա-

հանջները, վորին սպասարկելու չէ հիմնարկը: Որինակ—յեթն հիմնարկն ապաստարկելու չէ բանվորների լերեխաներին, աշխատանքը տեւելու չէ որական 8—9 ժամ. յեթն ծառայողների ու տնտեսուհիների լերեխաներին—5—6 ժամ: Նույնը գլուղում. ամառը, գլուղատնտեսական աշխատանքների չեռուն շրջանում հիմնարկը (հրապարակ, մանկապարտեզ) գործելու չէ որական 8—10 ժամ, լերեքիմն ել ավելի, մինչդեռ ձմեռը կարելի չէ բավականանալ 5—6 ժամով:

Մանկապարտեզի տեղն ընտրելիս պետք է աշխատել, վոր մոտ լինի ձեռնարկութեան (գործարան, կուլտնտեսութիւն), այդ ձեռնարկում աշխատող բանվորների հանրակացարաններին: Յեթն թաղային մանկապարտեզ է, պետք է մոտ լինի այդ թաղում ապրող լերեխաների մեծամասնութեան:

Տեղն ընտրելիս պետք է հաշվի առնել նաեւ սանիտարական-առողջապահական պայմանները. տեղը պետք է չոր լինի, արևոտ, ըստ հնարավորութեան բարձր դիրք ունենա. ցանկալի չէ, վոր մոտակայքում լինի պուրակ, պարտեզ, ֆուր և այլն. հիմնարկին կից պետք է լինի բավականին ընդարձակ հարթ հրապարակ, թեկուզ և փոքր հողամաս. առաջինն անհրաժեշտ է լերեխաներին խաղալու, իսկ հողամասը՝ աշխատելու համար: Հիմնարկին մոտ չպիտի լինի առողջութեան համար վտանգավոր՝ փոսեր, ճահճուտներ, աղբակույտեր և այլն:

Նախքան հիմնարկը կազմակերպելը պետք է ծանոթանալ ընակչութեան կուլտուրական մակարդակին, արտադրական աշխատանքի բնույթին և նրա պահանջներին, կենցաղային պայմաններին, պետք է հաշվի առնել ինչպիսի կազմակերպութիւններ կան—կուսակցական, խորհրդային, հասարակական և ինչ վերաբերմունք ունեն սրանք դեպի կազմակերպվող մանկհիմնարկը:

Այս ծանոթութիւնը ձեռք բերելուց հետո պետք է ընթացք տալ հետազա աշխատանքներին.

ա) Կապ սահմանել գոյութիւն ունեցող հիմնարկների հետ.—քա-

դաքում՝ կուս և ԼԿՅԵՄ բջիջներէ, գործարկումի, կուլտիոմիսայլի, կին-բաժնի, պիտներներէ, կոոպերացիայի (սպառողական, բնակարանային) հետ. գլուղում—շրջգործկոմի, գլուղխորհրդի, կին-հրահանգչուհու կամ պատգ. ժողովի, փոկի, կոոպերացիայի, Հոգանտառ Միութեան, պիտներներէ հետ և այլն: Կապի նպատակն է—բոլորին ներգրավել հիմնարկի կազմակերպման և հետագա աշխատանքների մեջ, ոգտագործելով թե ագիտացիայի ու պրոպագանդայի և թե կենդանի գործակցութեան ու ֆինանսավորման խնդիրներում:

Կապի և գործակցութեան խնդիրը կարելի չի դնել ալս կազմակերպութեաններէ ներկայացուցչական ժողովում, վորտեղ հատուկ ղեկուցում և տրվելու մանկապարտեղի (կամ հրապարակի) նպատակներէ ու խնդիրներէ և հասարակական կազմակերպութեաններէ ղեղի ու նշանակութեան մասին:

Ժողովը նշում է ալն միջոցները, վոր ապահովելու չի հիմնարկն ու նրա առաջիկա աշխատանքը, պարզելու չի բլուշեյի աղբլուրները, նախահաշիվ և կազմելու և այլն. ղեկավարող ու շահագրգռված մարմիններէ բնտրվում է մի հանձնաժողով, վոր մանկհիմնարկի աշխատակիցներէ հետ գուղընթացարար ընթացք և տալիսալղ վորոշումներին:

բ) Նախապատրաստական աշխատանքների մլուս մոմենտը—կապի սահմանումն և անկազմակերպ բնակչութեան հետ: Յեթե կուլտուրական մակարդակը ցածր է, նոր կենցաղի աղեկցութեանը ղեկուս ղգալի չն, չեթե մանկապարտեղի կամ հրապարակի կազմակերպման գաղափարը ղժվարութեաններէ չի հանդիպում, անհրաժեշտ է աղխտացիա ու պրոպագանդա մղել բնակչութեան մեջ վերոհիշալ կազմակերպութեաններէ միջոցով: Այս գեպքում պետք է ոգտագործել բանվորական, գլուղական, պատգամավորական, կոոպերացիայի ընդհանուր ժողովները, խրճիթ-ընթերցարանը, պատի լրագրերը, մոգական լապտեր, համապատասխան պլակատներ և այլն, վորոնք պարզելու չնն նախադպրոցական դաստիարակութեան նշանակութեանն ու անհրաժեշտութեանը: Յերբ ալղ անհրաժեշտութեանն արղեն կղգան ու կհամողեն, պետք է հալտարարել բացումն ու ցուցակաղբել չերխխաներին: Յերխխաների կաղմը պարղելուց հետո անհրաժեշտ է ծնողական ժողով հրավիրել, վորը պարղելու չի ծնողների մասնակցութեանը հիմնարկի կազմակերպման ու աշխատանքների մեջ (մասնակցութեան անդի, կահավորութեան ծախսերին, հերթապահութեան, ընտանիքներէ ալցելութեան և այլն): Ծնողները տալիս են իրենց ներկայացուցիչները, վորոնք մասնակցելու չնն նախապատրաստական աշխատանքներին, մինչև հիմնարկի խորհրդի ընտրվելը:

կազմակերպված ու անկազմակերպ բնակչության հետ կապ սահմանելուց, շննքն ընտրելուց և հիմնարկի նյութական բաղան պարզելուց հետո նախապատրաստական աշխատանքները կարելի չե համարել վերջացած և պետք և անցնել հիմնարկի կազմակերպման բուն աշխատանքներին:

ՀԻՄՆԱՐԿԻ ՆԵՐՔԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ

ՅԵՐԵՒԱՆԵՐԻ ԸՆԴՈՒՆԵ-
ԼՈՒԹՅՈՒՆԸ¹

Յերեխաների քանակը վորոշելիս պետք և չկալկես ընդունել այն կարիքը, վոր զգում են ծնողները մանկապարտեղ (կամ հրապարակ) ունենալու հարցում և այդ հիմնարկի նյութական հնարավորությունները:

Յերեխաների ընտրությունը կատարելու համար կազմվում և (չեթե խորհուրդը դեռ ևս չի կազմված) ընդունող հանձնաժողով, վորի կազմի մեջ մտնում են հիմնարկի մանկավարժ-աշխատակիցներն ու մեծիկը (չեթե կա), կուսակցական-խորհրդային և հասարակական կազմակերպությունների ներկայացուցիչները և հատկապես այն ձեռնարկի ներկայացուցիչը, վորի (ձեռնարկի) աշխատավորների չերեխաներին և սպասավորելու մանկհիմնարկը (կուպերացիա, գործարան, կուտեստեսություն և այլն):

Հանձնաժողովը (կամ խորհուրդը) պարզում և չերեխաների սոցիալական ու տարիքային կազմը, չեթե տվյալները կասկածելի չեն կամ բավարար չեն, դիմում և պատշաճ հիմնարկներին (գյուղխորհուրդ, Զագս և այլն) կամ այցելում և դիմող ծնողների տները և այնուհետև ընտրությունն և կատարում. առաջին հերթին ընտրում են բանվորներին, չքավոր գյուղացիներին ու բարակների չերեխաներին, վորոնք անապաստան ու անխնամ են ընտանիքում, այնուհետև, տեղ լինելու դեպքում, ընտրությունը կատարվում և մնացած թեկնածուներից:

Ընդունված չերեխաները բժշկական քննություն են չնթարկվում: Ծանր ժառանգություն ունեցող (ընկնավոր, մտավորապես հետամնաց և այլն) և վարակիչ հիվանդություններով տառապող չերեխաներին չպետք է ընդունել մանկհիմնարկ: Թեթև վարակիչ հիվանդություն (քոս, տրախոմա) ունեցող չերեխաներին պետք և նախապես բժշկել և ապա ընդունել մանկապարտեղ կամ մանկական-հրապարակ:

¹ Տեղեկագիր № 2—3, 927 թ. Վնախաղալրոցական հիմնարկների կանոնադրություն:

Մանկահիմնարկի տնօնական կազմը բաղկացած է մանկավարժներից ու տեխնիկական աշխատակիցներից, վորոնց քանակը պայմանավորվում է չեքեխանների թվով և աշխատանքի որվա տեղություններով: Առհասարակ նորմալ մանկապարտեզն ունենում է 3 խմբակ՝ 50—60 չեքեխաներով, 3 ղեկավարներիով, վորոնցից մեկը միաժամանակ վարիչի պաշտոնն է տանում. տեխական մանկապարտեզում (6 ժամ և ավելի) ցանկալի չե առանց խմբի վարիչ ունենալ. չեթե սնունդը տրվում է մեկ տնդամից ավելի (նախաճաշ, ճաշ, նախընթերթ), ալդ ղեկըում անհրաժեշտ է ունենալ չերկրորդ տեխնիկական աշխատավոր, խոհարար, տնտեսական մասի վարիչ. մանկապարտեզի կազմի մեջ է մտնում նաև բժիշկը, վորը կարող է ալդ պաշտոնը համատեղել մի ալլ պաշտոնի հետ կամ մի քանի մանկապարտեզների (2—3) բժիշկ համարվել:

Տարիքային խմբավորման ղեկըում ալդպիսով մի ղեկավարին ընկնում է մինչև 20 չեքեխա. տեխական մանկապարտեզում (6 ժամից ավելի) կամ մանկոջատում (8—10 ժամ) անհրաժեշտ է ունենալ 2 հերթի աշխատակիցներ:

Թե վարիչը և թե ղեկավարներն ունենալու չեն հատուկ նախագորոցական կրթություն:

ՄԱՆԿԻՄԱՐԿԻ ԾԵՆԵԸ

Շենքը մեծ նշանակություն ունի պարապմունքների կանոնավորության համար, թե մանկավարժական և թե առողջապահական սանիտարական տեսակետից: Այստեղ կարևոր է թե սենյակների քանակը, թե մեծությունը և թե նրանց դասավորությունը: Բացի բուն շենքից մեծ կարևորություն ունի նաև հիմնարկին կից հողամասը և ոժանդակ շենքերը (հողամաս, բակ, հրապարակ, թռչնոց, փալտնոց և ալլն):

Հիմնական շենքն ունենալու չե աշխատանքի սենյակներ, հանդերձարան, լվացարան, զուքարաններ, խոհանոց և պահեստ՝ մթերքների և զուլքի պահպանության համար: Ընդարձակ շենք ունենալու ղեկըում լավ կլինի սենյակներ տրամադրել նաև սեղանատան, բժշկի, դրասենյակի և թանգարանի համար:

Աշխատանքի սենյակներն ունենալու չեն իրենց առանձին մուտքերը, իրար չխանգարիլու համար:

Աշխատանքի սենյակները միաժամանակ կարող են սեղանատան փոխարինել, չեթե հարկավոր մաքրությունը պահպանվի: Տեխական պարապմունքներ ունեցող մանկապարտեզներին անհրաժեշտ է նաև հանգստի սենյակ կամ ննջարան, զոնե փոքրերի (3—4 տ.) համար՝ խմբական (աշխատանքի) սենյակները պետք է մեծ լինեն, լուսավոր

և արևոտ: Յանհալի չե ունենալ նաև մի ընդարձակ սենյակ չերեխաների համախմբման (տոների, ռիթմիկ շարժումների) ու ընդհանուր խաղերի համար: Ծայրահեղ դեպքում չուրաքանչյուր մանկապարտեզի անհրաժեշտ ե գոնե մեկ ընդհանուր դահլիճ (միաժամանակ սեղանատուն) և խմբական սենյակներ:

Բոլոր սենյակներն ունենալու չեն սղանցքներ, վորոնք կամ մըշտապես (նալած կլիմայական պայմաններին) կամ որվա վորոշ ժամներին բաց են լինելու: Տաքչեղանակներին պարապմունքները տարվելու չեն բաց պատուհաններով կամ բացօթյա, չեթե շենքն ունի հարմար պատշգամբ կամ վերանդա:

Հողամասը պետք է ցանկապատած լինի. շենքին կից լինելու չե հարթ և ընդարձակ խաղահրապարակ, ծաղկոց կամ բանջարանոց, հողամասի վորոշ մասում պետք է ծառեր կամ ծառուղիներ լինեն, չերեխաներին սովորոտ տեղեր (շոգ ժամանակ) տրամադրելու համար: Բակը պետք է մաքուր պահել, գուքարանները տաք են լինելու և շենքին կից, իսկ չեթե աչգ անհնար է (կոչուղի չկա և աչլն), աչգ դեպքում շատ հաճախ պետք է մաքրել և գնալ-գալու հարմարություն ստեղծել: Աղբանոցը կամ աղբի արկղը պետք է հեռու շինել:

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԵՋԻ ԿԱՇԱԿՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Կահավորությունը մի մասն է ալն նյութական միջավայրի, վորի մեջ չերեխան ձեռք ե բերում իր փորձն ու կենսական ունակությունները, իր ինքնուրույնությունն ու ստեղծագործական ախտիվությունն և դրսևորում: Կահավորությունն ընտրելիս պետք է հաշվի առնել չերեխաների տարիքը, կարողությունները շարժվելու գյուրությունները, նաև մի շարք առողջապահական պահանջներ:

Աշխատանքի սենյակն ունենալու չե բավարար քանակությամբ սեղաններ և աթոռակներ, ամեն մի խմբում չերեխաների հասակին հարմար չափերով, պահարաններ—պիտույքների ու նյութերի համաք և դաբակներ չերեխաների աշխատանքների համար: Համապատասխան տիպի գուլք չուրենալու դեպքում պետք է հարմարեցնել չեղածը (սեղանի կամ աթոռի վորտներն իջեցնել, մեծ սեղանները կիսել և աչլն): Շատ ցանկալի չե, վոր մանկհիմնարկում չերաժշտական գործիք լինի. ամենից հարմարը—դաշնամուրն և, չեթե դեկավարներից գոնե մեկը գիտի նվագել:

Սեղանատունը հատուկ կահավորություն չի պահանջում. կարելի չե ոգտագործել չեղած սեղաններն ու աթոռները: Միալն անհրաժեշտ է ուտելու ժամանակ մոմալաթ (կլեյոնկա) փռել, վորն ամեն անգամ լվացվում կամ սրբվում է թաց շորով: Սեղանատանը կամ կից

տենչակներում գտնվում է պահարանը, ամանեղենի համար. պահարանը պետք է փոքր (ցածր) լինի, վորպեսզի չերխաներն իրենք կարողանան հասնել ու դարսել ամանները, գզալները և այլն: Ուտելու մոմենտները դաստիարակչական մեծ հնարավորություններ են տրամադրում (աշխատանքային, կուլտուր-առողջապահական, կոլեկտիվ ունակություններ), ուստի և պետք է համապատասխան կահավորություն տրամադրել: Ամեն մի չերխա պետք է առանձին աման, դզալ և պատառաքալ (մեծերը) ունենա. ամեն մի խումբ պետք է ունենա մի քանի սղաման, հացի ափսեներ կամ զամբյուղներ, վորպեսզի չերխաներն իրենք կարողանան հաց վերցնել—առանց մեծերի ոգնություն:

Պետք է չերխաներին սովորեցնել անձեռոցիկների (սալֆետկա) գործածություն, ուստի ցանկալի չե, վոր չուրաքանչյուր չերխա իր անձեռոցիկն ունենա, վոր պահվում է հատուկ ծրարում կամ դարակում, ամեն մեկի վրա առանձին պայմանական նշանով: Անձեռոցիկները պետք է մաքուր պահել և զոնե շարաթը մեկ տեղամ լվանալ ու հարթուկել: Թե ծրարները (կամ տոպրակները) և թե անձեռոցիկները մեծ ծախս չեն պահանջում. մեծը 70—80 կոպեկանոց քաթանից կարելի չե 4 հատ անձեռոցիկ կարել:

Ամեն մի խմբի համար պետք է հատուկ կաթնա (կաստրյուկա) լինի, վորով խոհանոցից ճաշ է բերվում. բացի այդ, պետք են շերեփներ և տախտակներ, տաք կաթսաների տակ դնելու համար: Սուրճն ու կաթը պետք է հատուկ ամաններում պատրաստել. չերխաների հետ միասին ամանները լվանալու համար պետք է թաս, ջնջոցներ (մաշակա) ու սրբիչներ:

Սեզանատան կահույքը պետք է մաքուր և իր վորոշ տեղում պահել: Խոհանոցի մաքրություն ու կահավորություն վրա պետք է ուշ դարձնել, վորպեսզի ծուխ ու մուր, կեղտ ու խոնավություն չառաջանա. այդ դեպքում չերխաները կարող են խոհանոցում մասնակցել ինքնատապասրկման աշխատանքներին, մանավանդ չեթե վառարանը (պլիտա), սեղաններն ու աթոռակներն իրենց չափերով մատչելի չեն չերխաներին. հակառակ դեպքում կարելի չե հատուկ անկյուն կադմակերպել խոհանոցում, չերխաներին մատչելի կահույքով. խոհանոցում աշխատելու ժամանակ չերխաներին պետք է հատուկ գոգնոցներ կամ շապիկներ (խալատ) հագցնել: Առհասարակ ցանկալի չե, վոր չերխաները մանկապարտեզում առանձին գոգնոցներ (ֆարտուկ) ու թեթե վոտամաններ (չուստեր) ունենան, վոր կարելի չե ձեռք բերել ծնողների հաշվին:

Տեական մանկապարտեզներում չերեխաների հանգստի համար պետք է մահճակալներ ունենալ, ըստ հնարավորության՝ ծալովի, վորպեսզի տեղափոխութունը հեշտութեամբ կատարվի և շատ տեղ չըռնեն։ Անկողինը պետք է բաղկացած լինի ներքնակից (խոտ կամ ծղոտ լցրած), նուշնպիսի բարձից, սալանից և բարակ վերմակից, վոր պետք է տներից բերեն։ Մահճակալի չերեսը կտորից լինելու դեպքում (Ас-жапка) ներքնակն ավելորդ է։ Մահճակալներ չունենալու դեպքում չերեխաներին կարելի չէ պառկեցնել հատակին՝ մաքուր գորգերի կամ խոբրների վրա։ Խնարկե, անհրաժեշտ է հարկավոր մաքրութունը պահպանել։ հատակը սրբել թաց շորով, ննջարաններն ու անկողինները ողափոխել՝ ձմեռը պետք է զրուշանալ սառ հատակներին պառկեցնելուց։

Թե լվացարանը և թե հանդերձարանը պետք է բավականաչափ ընդարձակ, լուսավոր լինեն և համապատասխան կահավորութուն ունենան։ Լվացարանները պետք է միջանի հատ (առնվազն 2—3) լինեն կամ մի ընդհանուր լվացարան, միջանի ծորակներով։ Յեթե լվացարան-սենյակն ընդարձակ է, կարելի չէ աչքտեղ կախարաններ պահել՝ դարակներով, թե չերեսսրբիչների և թե ատամի խոզանակների ու փոշու համար։ Հակառակ դեպքում կախարաններն ու դարակները կարելի չէ տեղավորել աշխատանքի սենյակներում։ Լվացարան-սենյակում անհրաժեշտ են միջանի աթոռներ կամ նստարաններ, հերթի սպասողների համար։

Հանդերձարանում պետք է ցածր կախարաններ ունենալ, վորպեսզի չերեխաներն իրենք կարողանան կախել ու վերցնել շորերը։ Ամեն մի չերեխա պետք է իր տեղն ունենա, հատուկ նշանով կամ նկարով նշանակած։ Ամենից ավելի նպատակահարմար են այն կախարան-պահարանները, վորտեղ ամեն մի չերեխա իր դարակում տեղավորում է շորերն ու կրկնակոշիկները։ Այսպիսի կախարան կարելի չէ պատրաստել նաև հասարակ ձևով. տախտակին մի կեռ ամրացնել վերարկուի համար, վերևը մի դարակ՝ գլխարկի համար, ներքևում մի մեկ՝ կրկնակոշիկների տոպրակը կախելու համար, վորպեսզի չերեխաները չխռնվեն և իրար չխառնեն շորերն ու կրկնակոշիկները։

Հանդերձարանում նուշնպես անհրաժեշտ է նստարաններ ունենալ, մանավանդ փոքրիկներին հագցնելիս կամ շորերն հանելիս։

Խնչպես ասվեց, արտաքնոցները պետք է տաք, մաքուր լինեն և հարմարվեն չերեխաների ինքնուրուշն ոգտազորման։ Յեթե աթոռակը բարձր է, պետք է մի-չերկու աստիճան սանդուխքներ ունենա. փոքրիկների համար պետք է առանձին աթոռներ պահել։ Թուղթը պետք

և հարմար տեղում կախել, իսկ կեղտոտ թղթի համար առանձին արկղ պահել (խուփով): Խեցին և միզանոթները պետք է լվացվեն ու ախտահանվեն և հատուկ խուփերով ծածկվեն: Արտաքնոցում պետք է հատուկ շոր լինի (ձուրի վրա) հատակը սրբելու համար:

Կահավորության մեջ ելական տեղ են բռնելու կենդանի տանկյան և բակի կահավորումը, չերեխաների կյանքը բացթողնելով պայմաններում կազմակերպելու համար (ձմեռը—սահնակներ, բահեր, ափելներ և այլն. ամառը—փոցներ, ջրցիւրներ, դուլլեր և այլն). մանկան գործունեության և ստեղծագործության բոլոր ձևերը պետք է ապահովված լինեն համապատասխան կահավորությամբ. աշխատանքային գործունեության պահանջները բավարարելու համար անհրաժեշտ են համապատասխան նյութեր ու գործիքներ (սղոց, բահ, փայտ, աղյուս, թուղթ, ներկ և այլն): Այն դեպքում չերի կահավորությունն ու պիտույքները պարզ ու դուրեկան են (գեղարվեստական տեսքը), համապատասխանում են առողջապահական-սանիտարական պայմաններին,— չերիսայի մեջ առաջացնում են աշխուժություն և ուրախ տրամադրություն, վորը մեծ չափով նպաստում է մանկան ստեղծագործական ակտիվության:

Բավական չէ, սակայն, համապատասխան շենք ու կահավորություն ունենալը. պետք է շարունակ հսկել թե շենքի և թե դուլլի սանիտարական վիճակին: Այս վերջինի համար նույնպես անհրաժեշտ է համապատասխան կահավորություն ու պիտույքներ, Ոգափոխությունը հնարավոր է, չեթե լուսամուտներն ունեն ողանցքներ կամ վենտիլյատորներ (ողափոխող գործիքներ). մաքրությունը պահպանելու համար անհրաժեշտ են—խողանակներ, ջնջոցներ, դուլլեր: Հիմնարկը պետք է բավարար քանակությամբ տաք և սառը ջուր ունենա: Մանկական հիմնարկը պետք է ապահովվի վառելիքով և ջերմացումը պետք է ռացիոնալ լինի, այնպես վոր շարունակ հավասար ջերմություն պահպանվի:

Գրականություն.—

Аркин—Дошкольный возраст, гл. XII.

Тихеева.—Организация дет. сада.

Методич. письмо по дошк. восп. № 6.

Дедюлина-Успенская—Дет. сад в его оборудовании.

III. ՄԱՆԿԱՆ ԿՅԱՆԳԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ

ՆՇԽԱՏԱՆՔԻ ԳԼԽԱՎՈՐ
ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐԸ

Յերեխաների հետ տարվող աշխատանքների յեղակետ են ծառայում նախադպրոցական դաստիարակության հիմնական սկզբունքներն ու խնդիրները: Յերեխայի կյանքը պետք է այնպես կազմակերպել, վորպեսզի նպաստի նրա առողջացման, կոյեկտիվ ապրելու և աշխատելու ունակութունների պատվաստի, հնարավորութուններ ստեղծի կուլտուր-առողջապահական, աշխատանքային ու կազմակերպչական մի շարք ունակութուններ ձեռք բերելու, հաղորդակից անի շրջապատող կյանքին և չերեւոյթների ճիշտ ըմբռնման նպաստի:

ՅԵՐԵՍԱՆՔԵՐԻ ԽՄԲԱՎՈՐՈՒՄԸ

Վերոհիշյալ խնդիրների իրագործման համար անհրաժեշտ է հաշվի առնել յերեխաների տարիքային առանձնահատկութունները, ինկատի ունենալով այն, վոր նախադպրոցական հիմնարկն ընդգրկում է մի քանի տարիքային խմբեր (3—8 տ.): Խմբավորման խնդիրը զբ-վարանում է մանավանդ այն դեպքում, յերբ խմբերի թիվը սահմանափակ է (1—2 խումբ) և յուրաքանչյուր խմբակում կան տարբեր տարիքի յերեխաներ: Ահա թե ինչու մանկապարտեզում չեն կարող բազմամարդ խմբակներ լինել (20-ից ավելի):

Յերեխաներին խմբավորելիս պետք է հիմք ընդունել նրանց տարիքային առանձնահատկութունները և ըստ այնմ խմբավորել: Այսպես՝ նորմալ մանկապարտեզում (50—60 յերեխա) յերեխաներին պետք է խմբավորել մոտավորապես հետևյալ ձևով. փոքրերի խմբակը՝ 3—4 տարեկաններ, միջին խմբակը՝ 5—6 տարեկաններ և մեծերի խմբակը՝ յոթնամյակներ (6 տ. բարձր): Իհարկէ, չպետք է մոռանալ անհատական առանձնահատկութունները. զարգացման ընդհանուր մակարդակն ինկատի ունենալով, հարկ չեղած դեպքում այս կամ այն յերեխային անհրաժեշտ կլինի իր տարիքից բարձր կամ ցածր խմբակում տեղավորել: Այս տեղափոխութունները պետք է տեղի ունենան սկզբում, բացառիկ դեպքերում—կարելի չե նաև աշխատանքների ընթացքում:

Տարիքային խմբավորումը, սակայն, չպետք է քաղացած ձև համարել. անհանդուրժելի չե, յերբ խմբակները կզվիանում են իրարից և միմիայն սեփական հետաքրքրութուններով ապրում. պետք է ստեղծել ընդհանուր մոժենտներ, ոպտագործել շփման առիթները. փոխադարձ ոգնությունն ու ալցեկությունները, մանկական և հասարակական տոները, ընդհանուր խաղերն ու կքսկուրսիա-զրոսանքները լավագուցն միջոցներն են ալգպիսի շփման համար:

Բացի տարիքային խմբավորումից կա նաև խմբավորում ըստ հետաքրքրությունների կամ նյութի. որինակ, տարբեր տարիքի լեռնա-
ները (4 տ. և 5, չերեմնի նաև 6 տ.) միաժամանակ հետաքրքրվում են
միևնույն նյութով, միևնույն աշխատանքներով (կենդանի տնկույն,
աշխատանքային պրոցես, հաշվելու կամ կառուցողական աշխատանք-
ներ և այլն): Այսպիսի խառն (ըստ նյութի) խմբավորումն ունի իր
վորոշ առավելությունները—փոխադարձ շփումն, անմիջական հետա-
քրքրություն, ստեղծագործելու առավել հնարավորություններ և այլն:
Սակայն նման ձևով կազմակերպելու համար պետք են նաև մեծ հնա-
րավորություններ ու հարմարություններ—հատուկ մասնագետ աշխա-
տակիցներ (նկարիչ-քանդակող, չերափիչ, մանկաբան-դեկավար և
այլն), հարուստ կահավորություն, ընդարձակ շենք և այլն,—մի բան,
վորից զուրկ են մեր մանկապարտեզները: Այս սկզբունքը վերոհ
փով պետք է գործադրել խմբակի ներսում, միևնույն սենյակում ստեղ-
ծելով առանձին աշխատանքների հարմարություններ, —առաջագոր-
ծական սեղան, կենդանի անուշուր և այլն. պետք է ոգտագործել նաև
ընդհանուր մոմենտները (տես վերևը). այսպիսի լինթախմբեր անխու-
սափելիորեն առաջանում են մանավանդ այն դեպքում, չերք մանկա-
պարտեզը (որինակ, գյուղական նոր բացվող հիմնարկը) ունի միայն
մեկ խմբակ, վորը բազկացած է տարբեր տարիքի լեռնաաներից:

Խմբավորման խնդիրը հարթելուց հետո սկսվում է մանկական
կոլեկտիվի կազմակերպման աշխատանքները: Պետք է առաջին շրջա-
նում կազմակերպել ընդհանուր որակարգը (распорядок жизни), ժո-
նոթանալ լեռնաաներին, նրանց ունեցած մտապատկերների և ունա-
կությունների ձևին ու չափին. այս բոլորից հետո կարելի է դենել աշ-
խատանքների (ինքնասպասավորման) բաշխման և ընդհանուր ռեփմի
սահմանման հարցերը:

ՄԱՆԿԱՆ ԿՅԱՆՔԻ ՌԵՓԻՄԸ

Հիմնարկի աշխատանքի առաջին որերից ձիչա և կալուն ռեփմի
սահմանումը մանկան կյանքի հիմնական մոմենտներից մեկն է հան-
դիսանում: Ռեփմի նշանակությունը շատ մեծ է լեռնաաների դաս-
տիարակությունից դործում. նա վորոշ կազմակերպվածություն է մտցնում
լեռնաանի մեջ և սովորեցնում է ամեն ինչ իր ժամանակին կատարել,
կոլեկտիվի կյանքում վորոշ կանոններ և մտցնում, սովորեցնում է
լեռնաաներին լինթարկվել ընդհանուրի համար սահմանված կարգերին:
Մյուս կողմից կանոնավոր ռեփմը մանուկների առողջացման հիմնքն

և կազմում: Արևի, ջրի և ողի սխտեմատիկ ոգտադործելը, չերեխաների կանոնավոր սնունդը, հանգստի և աշխատանքի անհրաժեշտ հաջորդականությունը, պարապմունքների և աշխատանքային պրոցեսների կազմակերպման ժամանակ չերեխաների ընդհանուր զարգացման և առողջական վիճակի հաշվառումը,— այս բոլորը հիմք և կազմելու մանկան կյանքի ռեժիմի կառուցման:

ԲԺՇԿԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ
Ռեժիմի այս բոլոր մոմենտները պետք և զանազան չեղանակներով կիրառվեն, հաշվի առնելով չերեխաների առողջական վիճակը և չուրաքանչյուր խմբի տարիքային կազմը:

Այս պատճառով ել ռեժիմի սահմանումն ու գործադրությունը բժշկի մասնակցությունը և տարվելու: Բժշկի աշխատանքն սկսվում և ընդունելություն ժամանակ՝ չերեխաներին բժշկական քննության չնթարկելու և առողջական ընդհանուր վիճակը պարզելու աշխատանքով: Մի կողմից այս տվյալները, մյուս կողմից մանկան միջավայրն ու ընտանեկան պայմաններն ուսումնասիրելուց ստացած արդյունքները,— հնարավորություն են տալիս բժշկին, հիմնարկի կոնկրետիվի հետ միասին այնպիսի ռեժիմ սահմանելու, վոր համապատասխանում և չերեխաների տվյալ կազմին և իրադրության չե գոյություն ունեցող պայմաններում:

Հետագայում բժշկի սխտեմատիկ հաճախումներն անհրաժեշտ են ռեժիմի գործադրության վրա հսկելու, հարկ չեղած փոփոխությունները քննելու և մտցնելու, առաջնորդվելով հիմնարկի կյանքում առաջացած պայմանների փոփոխությունը (տարվա չեղանակը, գաղութ փոխադրվելը և այլն):

Տարեկան չերկու անգամ բժիշկն ընդհանուր քննության և չնթարկում չերեխաներին, կշռում և չափում և նրան, վորպեսզի հնարավոր լինի պարզել չերեխաների ընդհանուր զարգացման ընթացքն ու գործադրվող ռեժիմի արդյունքները:

Բացի այդ, պետք և կապ պահպանել տվյալ վայրում կամ թաղում գտնվող բուժարանի հետ, վորպեսզի չերեխաներին հարկ չեղած դեպքում անհրաժեշտ բուժողություն ցույց տրվի կամ հիվանդ չերեխայի տունը բժիշկ ուղարկվի:

Բժիշկը կարևոր աշխատանքներ և տանում նաև հիմնարկում առողջապահական-սանիտարական դրությունն ստեղծելու և հետևելու գործում:

Չերեխաների առողջացման և նրանց մեջ առողջապահական-սանիտարական ունակություններ պատվաստելու գործում հիմնական տեղ և զբաղվում ջրի, արևի և ողի ոգտադործումը: Պետք և խիստ հետևել, վոր չերեխաներն սկզբից և եթ տներից մաքուր դրությունը հաճախեն: Սակայն

ՅԵՐԵԽԱՆԵՐԻ ԱՌՈՂՋԱՅՈՒՄԸ
ՄԸՆ ՌԻ ԱՌՈՂՋ-ՍԱՆԻՏԱ-
ՐԱԿԱՆ ՈՒՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵ-
ՐԻ ՊԱՏՎԱՍՏՈՒՄԸ

միաժամանակ պետք է կարգ սահմանել հիմնարկում, վորպեսզի տմեն որ լերեսը, ձեռները, վիդն ու ականջները սապոնով լվանան, տաամները մաքրեն, և, չեթե հնարավոր է, մարմինը շփեն կամ լվանան մինչև մեջքը: Այսպիսով լերեխաները ձեռք են բերում լվացվելու կանոնավոր ձևերի յուրացումը և նրանց մեջ սովորույթ է դառնում այդ բանն ամեն որ, վորոշ ժամանակ կատարելը:

Որվա ընթացքում, մանկան կյանքի այս կամ այն մոմենտին զուգընթաց, պետք է սովորույթ դարձնել ձեռները լվանալ ուտելուց առաջ, կավի կամ բանջարանոցային աշխատանքներից հետո, արտաքնոց հաճախելուց հետո, բերանը վողոզել ուտելուց հետո և այլն:

Այս սովորությունները պետք է աստիճանաբար ամրացնել չերեխաների մեջ, այն էլ տարբեր չեղանակներով զանազան խմբերում: Լվացվել սովորեցնելու համար, որինակ, առաջին որերը պետք է պահանջել, վոր չերեխաները կանոնավոր լվանան ու սրբեն ձեռները, ապա գեմքը, վիզը և այլն, այսպիսով հետզհետե բարդացնելով հիշյալ պրոցեսը:

Անձնական խնամքի մյուս ունակություններից կարևոր է հագուստի խնամքին ընտելացնելը (մաքուր զգեստ, վեր քաշած գուլպաներ, կոճկած թևեր ու ոձիք և այլն), թաշկինակի գործածությունը, կանոնավոր հագնվելը, գրպանների ողտադործումն և այլն:

Ժամանակ առ ժամանակ պետք է խուզել մազերը, իսկ շաքաթը մեկ անգամ չեղունգները կտրել: Իսկ ընդհանրապես՝ պետք է մազերի ու չեղունգների մաքրությունը հետևել:

Ցերեխաների առողջացման անհրաժեշտ պայմաններից մեկն է ողի ողտադործելը: Այդ պատճառով անհրաժեշտ է ամեն որ, անկախ չեղանակից, վորոշ ժամանակ բաց ողում լինել (բացի անձրևի ու սառնամանիքի ժամանակ): Ցրտերին, չմրսելու և հաճելի ժամանցի համար, անհրաժեշտ է դուրսը վորեն բանով զբաղեցնել նրանց, խաղալ, աշխատել, վազել և այլն: Իհարկե, պետք է հետևել, վոր հագուստը տաք է հարմար լինի, չխանգարի չերեխային և այլն, վորի համար վորոշ աշխատանք պետք է տանել նաև ծնողների հետ:

Բակը կամ հողամասը այնպես պետք է հարմարեցնել, վորպեսզի հնարավոր լինի չերեխաների գործունեությունը կազմակերպել, — ըլրակ շինել, սահնակներով սղղալ, ճանապարհները մաքրել և այլն: Բակի աշխատանքների ու խաղերի համար պետք է ձեռք բերել թիակներ, սահնակներ, պատգաբակներ՝ քարերի, հողի և ձյունի համար, ավելներ՝ ճանապարհները մաքրելու համար և այլն:

Բնության գործոնների ողտադործումը չերեխաների առողջացման համար առավել ևս հնարավոր է ամառը:

Յեթե հիմնարկն ունի այդի կամ պարտեզ, ընդարձակ բակ կամ գոնե ցանկապատած հողամաս, այդ դեպքում չերեխաների ամբողջ գործունեությունն ու կյանքը պետք է բացոթյա ընթանա: Սրա համար պետք է համապատասխան կերպով հարմարեցնել հողամասը, հաթեի աչն, խադի ու շարժումների հրապարակ պատրաստել, պարապմունքների ու հանգստի տեղ հարմարեցնել և կահավորել աչն: Պետք է ոգտադործել նաև մերձակա բնական միջավայրը— դաշտ, անտառ, պուրակ և աչն— սիստեմատիկ զբոսանքների համար: Յեթե մոտակայքում գետակ կամ հոսող լճակներ կան, բժշկի թուշյութումը չերեխաներին կարելի չե լողացնել, իսկ չլինելու դեպքում— պետք է սովորեցնել մարմինը շփելուն կամ ջրաթուրման (обливание, душ): Այս բոլորը կարելի չե պարզ կերպով կազմակերպել, առանց ծախսերի, ջուրն արևի տակ տաքացնելով (տաշտակի, թասերի մեջ և աչն) կամ ջրցիրից չերեխաների վրա ջուր ածելով (հասարակ դուշ):

Վորպեսդի արևն ու ողը մատչելի լինեն չերեխաչի մարմինն, պետք է ամառը թեթև շոր հագցնել (տրուսիկներ, կոմրինացիա)— բաց սրունքներով ու թևերով: Կարող է պատահել, վոր ծնողների համար անսովոր լինի այդ, պետք է հասկացնել նրանց, համողել, վոր այդ շորերն ալելի եժան են ու առողջապահական: պետք է ոգնել նրանց— ցույց տալ ինչ կտորից և ինչպես կարել: Հնարավոր դեպքում հիմնարկն իր սեփական միջոցներից է ձեռք բերում այդ զգեստները:

Գ ր ա կ ա ն ու թ չ ու ն .—

Менчедич, письмо № 6.

Чаркин.—Дошк. возр. ч. II.

Чулицкая.—Основные задачи физ. культуры дошкольника.

ՍՆՈՒՆԴ

Նախադպրոցական չերեխաչի որգանիզմի առանձնահատկությունների շնորհիվ (շարժունություն և ուժեղ աճում) սննդի կազմակերպումն առանձնահատուկ տեղ է բռնելու մանկհիմնարկում: Առանց նորմալ սննդի անհնար է ապահովել մանկավարժական աշխատանքի հաջողությունը: Սննդի խնդիրը ճիշտ կազմակերպելու համար անհրաժեշտ է բժշկի մասնակցությունն ու հսկողությունը:

Մանկան որգանիզմը պահանջում է մեծ քանակություն սննդաբար նյութեր. բայց միայն քանակը բավական չե. սննդի վորակը պիտի բավարարի աճող որգանիզմի չուրահատուկ պահանջները: Ըստ բաղադրության սնունդը պետք է բազմադան լինի և պարունակի աչն—

պիսի նշութեր, վորոնք անհրաժեշտ են մանկան որդանիղմին և նրա կանոնավոր զարգացմանը: Այս նշութերն են՝ ճարպեր, կենդանական սպիտակուցներ (միս, ձուկ, ձու և այլն), բուսական սպիտակուցներ (հաց, կարտոֆիլ, հատիկներ, լոբի, սիսեռ) և ածխաջրեր (УГЛЕВОДЫ): Վորոշ մթերքներ (սննդանշութեր) անհրաժեշտ են նախադպրոցականին նաև այն պատճառով, վոր իրենց մեջ վիտամիններ են պարունակում: սրանք այնպիսի նշութեր են, վորոնք նպաստում են որդանիղմի աճման և կանոնավոր գործունեության. վիտամիններով առանձնապես հարուստ են՝ կաթը, կովի չուլը, կաղամբը, գազարը, ձկան չուլը:

Նալած չերեխաների տարիքին՝ այս նշութերը պետք է տրվեն ամեն որ, վորոշ նորմայով (տես՝ հավելված «Առողջ չերեխայի որակա- սնունդը, տախտ. № 3): Մանկհիմնարկի սրվա տեղում չերեխան համեմա- տությունը չերեխաներն որակա 2—4 անգամ պետք է սնվեն, այն հաշվով՝ վոր ամեն 2—3 ժամից հետո սնունդ տրվի նրանց, վորոշ ընդմիջումներից հետո, սահմանված ժամերին: Միանման և աղքատ սնունդը վնասում է չերեխայի որդանիղմին, այս պատճառով կերա- կուրը պետք է համեղ լինի, բազմազան մթերքներից պատրաստած, փոփոխվելով թե շարաթվա և թե որվա ընթացքում, իհարկե, հաշվի առնելով նաև շուկայի վիճակը, տարվա չեղանակը և այլն: (Որինակ՝ ամառը բուսեղենն ու կաթնեղենը շատ ոգտակար է, ձմեռն ավելի անհրաժեշտ է չուլը և այլն): Կերակրացանկը կազմելիս (բժշկի հետ) բոլոր այս հանգամանքները պետք է հաշվի առնել:

Մսունդը (ուտելու մոմենտները) մանկավարժական օշխառանքի ելական մասն է կազմում և ոգտագործվելու չե չերեխաների կազմա- կերպման և նրանց աշխատանքային ու կուլտուր-առողջապահական ունակություններ պատվաստելու նպատակների համար:

Չերեխաները պետք է սովորեն՝ միասին և վորոշ ժամերին ու- տել, պահպանել սեղան նստելու ընդհանուր կանոնները, պետք է իմանան իրենց տեղը, հանդիստ նստեն, հարեանին չխանգարեն, բա- ժիններն ստանալիս հերթի սպասեն և այլն: Սակայն չպետք է որենք դարձնել բացարձակ լուծյան պահանջները, սեղանի շուրջը պետք է լինի հանգիստ, բայց ուրախ տրամադրություն, սիրալիրություն, բայց վորոշ դսպվածություն, սեղան պատրաստելը չպիտք է ձգձգել. անհրա- ժեշտ է լվանալ ձեռներն ուտելուց առաջ և վորողիլ բերանն՝ ուտելուց հետո: Պետք է զգուշ լինել, չթափթփել սեղանին, շորերին, հացը չփշրտել, ոգտվել անձեռոցիկներից, ձեռներով չուտել և զգալը կանո- նավոր գործածել:

Այս բոլորը վորոշ կազմակերպվածություն և պահանջում: Ամեն

մի չերեխտ իր ափսոսն ու գդալը պետք է ունենա. տեղը պետք է ազատ լինի, վոր շարժումները չխանգարեն թե իրեն, թե հարեանին: Ամանեղենն ու ճաշի պարագաները (աղաման, սրբիչ, գդալ) պետք է այնպես դասավորված լինեն, վոր չերեխտան հեշտութեամբ ոգտվի և կանոնավոր ուտի: Հացը դրվում է ընդհանուր ամաններում, վորտեղից վերցնում են՝ ինչքան հարկավոր է: Թե տրամադրութեան և թե ակտոր-ժակի վրա ազդում են նաև արտաքին հանգամանքները, — ծաղիկներ, մաքուր փողոց, դեղեցիկ հարմար ամաններ և այլն:

Ռեժիմի կանոնավոր պահպանումը հնարա-
ՀԻՄՆԱՐԿԻ ՈՐԱԿԱՐԳԸ վոր և միայն այն դեպքում, չերբ բոլոր մո-
 մենտները նպատակահարմար կերպով են դասավորված որով ընթաց-
 քում: Ուստի և առաջին որվանից պետք է որակարգ սահմանել:

Որակարգը սահմանելիս պետք է աշխատել այնպես անել, վոր չերեխտաների գործունեությունն որով ընթացքում միակերպ չընթանա, առավոտյան ժամերին պետք է այնպիսի դրադմունքներ մտցնել, վորոնք ավելի թաքմութուն ու չեռանդ են պահանջում և ընդհակառակը՝ վերջին ժամերին խուսափել լարվածություն պահանջող դրադմունք-
 ներից: Հանգիստ ու նստակյաց դրադմունքներին պետք է հաջորդի շարժուն գործունեությունը և ընդհակառակը որը պետք է այնպես դասավորել, վոր վորոշ ժամեր (ինչքան կարելի չե շատ) բացթող-
 անցկացնեն, դրադմունքների մի մասը (խաղ, վորոշ աշխատանքներ) ըստ հնարավորութեան դուրսը կադմակերպելով: Բացի այդ, ինչպես ասել ենք, վորոշ ժամանակ հանգստի չե հատկացվելու: Տևական հիմ-
 նարկում (6—10 ժամ) որական $1\frac{1}{2}$ —2 ժամ հանգստի (քնի) չե հատ-
 կացվում, փոքրերն այդ ժամերին քնում են, իսկ մեծերը (6—7 տ.) լուռ հանգստանում են կամ հանգիստ ու նստակյաց դրադմունքներ են ունենում (պատմել, ընթերցանություն, հանդարտ զրույց և այլն):

Որինակելի որակարգ

Մանկապարտեղ
 (6 ժամվա)

Մանկական ոջախ
 (10 ժամվա)

ժ. 9—10. Յերեխտաներին քննելը (осмотр). Լվացվել, շփումը. ատամ- ները մաքրելը. գրեստները փոխելը. ցուցակագրում:	8—9 Նույնը (տես. նախ. ժ. 9—10)
10—11. Նախաճաշ. հավաքելը, Կենդանի անկյան խնամք:	9—10 » (» » ժ. 10—11)
11—12. Ռեժիմիկ շարժումներ	10—12 » (» » 11—12)
	12— $1\frac{1}{2}$ (» » 12— 1)
	$1\frac{1}{2}$ — $2\frac{1}{2}$ (» » 1— 2)
	$2\frac{1}{2}$ — $4\frac{1}{2}$ (» » 2— 3)

(10 - 20 րոպե) չերգ, ազատ խաղեր. անհատական և կոլեկտիվ ստեղծագ. աշխատանք (ծեփ, նկար, կառուցումներ). զրույց, պատմել:

12—1. Բացթողնալ զբաղմունքը, զրոտանք, չերբեմն և քակուրսիտներ:

1—2. Լվացվել, ճաշ, հավաքելը, բերանը վողողելը:

2—3. Հանդիստ, քուն. մեծերի հետ՝ զրույց, ընթերցանություն և այլն:

3-ին Տուն գնալը:

ԾԱՆՈԹ.—6 Ժամից ավելի պահելու դեպքում չերկարացնել բացթողնալ զբաղմունքները, հանգիստը. տուն գնալուց առաջ սահմանել զրոտանք:

4¹/₂—5 Բացթողնալ զբաղմունքներ, զրոտանք:

5—5¹/₂ Նախընթերց:

5¹/₂ 6 Զրույց, պատմելը, չերաժառելիքան ունկնդրություն, նկարներ նայելը:

6-ին. Տուն գնալը:

ԾԱՆՈԹ.—10 Ժամից պակաս պահելու դեպքում կրճատել ուրիշ մի կ շարժումներն ու ստեղծ. աշխատանքները, մասամբ նաև հանգիստը (քունը):

Տվյալ որակարգը ձմեռային սեզոնի համար և ամառը և գարնանը պետք և փոփոխել, զբաղմունքների մեծ մասը. բացթողնալ տանկով:

Մանկան կյանքը կազմակերպելն ու դասա-
ՄԱՆԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆ ՈՒ
ՆՐԱ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ
վորելը իրենց՝ չերխանների տկտիվ մասնակցությամբ ու համապատասխան գործունեություններով պետք և ընթանալ:

Այդ գործունեությունները նպատակահարմար կերպով տանելու համար պետք և հաշվի առնել. ա) մանկան տարիքն ու նրա ֆիզիկական զրույթությունը, բ) նրա կարողությունները (հոգնածությունը), գ) աշխատանքի պայմանները (ոդը, ջերմությունը, նյութը, գործիքները և այլն):¹

Յերխաններին մատչելի, հասկանալի ու հաճելի աշխատանքը հնարավոր և դարձնում համախմբել նրանց աշխատանքի շուրջը, հետզհետե կանոնավորել մանկկոլեկտիվի կյանքը, պատվաստել նրանց կազմակերպչական ու աշխատանքային ունակությունները:

Հիմնարկը կազմակերպելու հենց սկզբի մոմենտներից պետք և չերխաններին մասնակից անել աղ աշխատանքներին. ալն աշխատանքները, վոր հետաքրքրական ու մատչելի չեն չերխաններին, պետք և մեծերն իրենք կատարեն: Շենքը կարգի բերելն ու կահավորելը մեծ

¹ Дедюлина-Успенская — Трудовое воспитание дошкольника-
Пинкевич — Педагогика, т. I.

հետաքրքրութուն կարող և առաջացնել չերեխաների մեջ. գուցե դա-
սավորելը, դարակներ ու կախարաններ տեղավորելը, անպետք ու բնա-
կան նյութերն հավաքելը, տեղավորելը և այլն. ընթացիկ աշխա-
տանքներից չերեխաները կարող են մասնակցել պիտույքների ու
մթերքների գնման, սեղանը փռելուն ու հավաքելուն, փոքրերին ոգ-
նութունն ցույց տալուն (լվացվելիս, աշխատանքի ժամանակ) և այլն:

Սկզբում չերեխաները կամավոր կերպով են մասնակցում աշ-
խատանքներին. նրանք միասին են աշխատում՝ առանց պարտա-
կանությունների բաշխման: Ղեկավարը նրանց հետ և աշխատում, անձ-
նակա՛ն որինակով չերեխաների մասնակցությունն ու կանոնավոր աշ-
խատելը խրախուսելով:

Աշխատանքի ընթացքում, չերք տեսնում են առաջադրած կոնկ-
րետ անելիքն ու հասկանում են պահանջները, չերեխաները մոռանում
են քաշվածությունը և մտերմանում են թե ղեկավարի և թե իրար
հետ, սկսում են գիտակցել ընդհանուր շահերն ու պահանջները: Ղե-
կավարը նույնպես իր հերթին ծանոթանում և չերեխաներին, նրանց
յուրացրած ունակություններին ու հետաքրքրություններին:

Աշխատանքային գործունեությունը հետզհետե ավելի նկատելի
տեղ և բռնում չերեխաների կյանքում:

Չերեխաների աշխատանքը կարող և կրել հետևյալ բնույթը՝

1. Անձնակա՛ն խնամք (իմքնապաշտպանում).—Փոքրերի խմբակում
չերեխան սովորում և առանց ոգնության ուտել, լվացվել, հագնվել ու
հանվել, իրերն ու խաղալիքներն հավաքել և այլն: Այս նույն աշ-
խատանքները մեծերի խմբակում ավելի չեն լայնանում, բարդանում
և ավելի ինքնուրույն են դառնում, որինակ՝ վոչ միայն լվացվել, այլ
և լվացվելու պայմաններն ստեղծել (ջուր ածել, խոզանակը լվանալ և
այլն): Ավելանում են նաև համեմատաբար ավելի չեռանդ պահանջող
աշխատանքներն, որինակ՝ անկողինը հավաքելը, զգեստները մաքրելը
կոճակներ կարելը, կոշիկը կապելը և այլն:

2. Կոլեկտիվի պահանջից բխող հանրագույն աշխատանք.—Սրանց
շարքին են պատկանում.—սեղանատանն ու խոհանոցում տարվող
աշխատանքները, սենյակները կարգի բերելը, գնումներին մասնակ-
ցելը, նյութերի և պիտույքների պահպանությունը, նրանց նորոգու-
թյունը, շենքի և սենյակի կահավորումը և այլն: Հանրագույն աշխա-
տանքներից են նաև տոների նախապատրաստությունը, կենդանիսե-
րի ու բուլսերի խնամքը. բանջարանոցի և ծաղկոցի աշխատանքները:

3. Յերեխաների սեղծագործական աշխատանքները—ծեփ, նկար-
չություն, փայտի մշակում, անպետք նյութերի (бросовый материал)

ողտազործում և այլն: Թե հիմնարկի և թե չուրաքանչյուր խմբակի ընթացիկ կյանքը ստեղծագործական աշխատանքի բազմաթիվ մոմենտներ և պարունակում: Յերեխաները կարող են խաղալիքների համար դարակներ, սրբիչների համար կախարաններ ու նշան-նկարներ շինել: Գործերի խմբակի կամ մսուրի չերեխաների համար խաղալիքներ պատրաստել և այլն, տոներին՝ պահուտներ նկարել, պատի լրագրի համար նկարներ պատրաստել և այլն: Ստեղծագործական աշխատանքները, բացի իրենց հանրօգուտ նշանակությունից, նպաստում են ազատ ինքնագործունեությունն արտահայտելուն և շրջապատից ստացած տպավորությունների ամրացման:

Նկարի, ծեփի, փայտի ու անպետք նյութերի միջոցով չերեխաները բազմազան իրեր են պատրաստում: Կառուցումներ, մեքենաներ, ռադիո, ավտո, ոդոնավ, գործիքներ, պատկերացնում են արդիական կյանքը—պիտեր ու հոկտեմբերիկ, միտինգ, թատրոն, կոոպերացիա, կենցաղային խաղեր և այլն:

Նյութերն ու գործիքները պետք է քանակով բավարար լինեն. նյութը պետք է բաղմազան լինի՝ Հիմնական նյութերն ու պիտույքներն են, հասարակ ու գունավոր մատիտներ, ներկեր (սոսնձի), սպիտակ ու գունավոր թուղթ, մկրտա՝ բուլթ ծալերով, կառուցողական, բնական և անպետք նյութ, կավ (կավը պետք է առաջուց պատրաստել՝ մաքրել, շագխել): Փայտի մշակման համար անհրաժեշտ են՝ մուրճեր, մեխեր, սղոցներ, դանակ և այլն—այս բոլորը հարմար չափերի ու ծանրությամբ:

Նյութերը, գործիքներն ու չերեխաների աշխատանքները պահելու համար պետք է տեղ լինի դարսելու—պահարաններում, դարակներին, պատերին և այլն: Անպետք նյութերի համար պետք է առանձին արկղ կամ դամբուղ ունենալ:

Հանրօգուտ աշխատանքները զլխավորապես մեծերի հետ և տարվում: Փոքրերն իրենց խմբակի սահմանում են կատարում այդ աշխատանքները, այն ել սեղմած ծավալով (չերթապահություն, բուլսը ջրել և այլն):

Թե մեծերի և թե փոքրերի նկատմամբ աշխատանքի ծանրաբեռնում չպետք է տեղի ունենա. պետք է զգուշ լինել և հետևել, վոր աշխատանքը ծանր չլինի, համապատասխանի չերեխաների ուժերին, չերկարատև չլինի (20—30 րոպե) և առողջապահական պայմաններում ընթանա (թաց շորով սրբել հատակը, սենյակն ողափոխել և այլն):

Աշխատանքը պետք է սկսել այն ժամանակ, չեր չերեխաներն աշխուժ են, կուշտ ու չեն հոգնել ուրիշ զբաղմունքներից: Աշխատանքի մոմենտներին պետք է փոխարինի խաղը կամ հանգիստը:

Աշխատանքի կանոնավոր կազմակերպման համար համապատասխան կահավորութիւնն ու անհրաժեշտ գործիքներն, ինչպէս ասվեց, պետք է համապատասխանեն յերեխաների կարողութեան, բայց, միևնույն ժամանակ խաղալիքների բնույթ չկրեն, այլ հնարավորութիւն տան «իրոք աշխատել» և աշխատող յերեխային վորոշ հետևանքի հասցնելու։ Անհրաժեշտ և վորոշ կահավորութիւն և գույք տրամադրել տնտեսական ու բնութեան մեջ տարվող աշխատանքներին։— խողանակ, ֆնիդցներ, դուլլ, թաս, աթոռ, գոգնոցներ, բահ, փոցիս, ավել, պատպարակ, ծաղկամաններ, արկղներ և այլն։ Այս բոլորը կարելի չէ հեշտութեամբ ձեռք բերել, յեթե վորոշ մասը իրենց՝ յերեխաների ու պիտոներնրի ոգնութեամբ պատրաստվի, վորոշ իրեր ծնողները տրամադրեն ու շինեն կամ հասարակական կազմակերպութիւնները՝ նվիրեն։ Բոլոր իրերն ու գործիքները պետք է իրենց վորոշ տեղն ունենան և աշխատանքներից հետո հավաքվին ու խնամքով պահպանվին։

Աշխատանքի կազմակերպումն ու ձևերը սերտ կապ ունենաւ հասարակ մանկական կոլեկտիվի կազմակերպման հետ (հերթապահութիւն, աշխատանքի խմբակներ, հանձնաժողովներ և այլն)։ Այստեղ անհրաժեշտ է շեշտել այն, վոր բացի խմբակային աշխատանքներից, վորոշ դեպքերում ընդհանուր աշխատանքներ են կազմակերպվում նույն տարիքի յերեխաների համար, որինակ—պահապանների հավաքելը, պարտեզն ու բակը մաքրելը և այլն։ Այս բոլորը կատարվում է դեկավարի մասակցութեամբ, վորը վորոշ նպատակներ գնելով (փորձի ընդլայնում, այս կամ այն ունակութիւնների պատվաստում և այլն), հետևում է, թե ինչ չափով հասնում է այդ նպատակին և հոգնատեութիւն չի՞ նկատվում արդոք յերեխաների մեջ։

Ուղը նույնքան կարևոր տեղ է բռնում եւս՝ ՆԱԽԱԳԻՐՈՅԱԿԱՆԻ ԿՅԱՆՔՈՒՄ նախադպրոցականի կյանքում, ինչքան և աշխատանքը¹։ Ուղի միջոցով յերեխաները դրսևվորում են իրենց տպավորութիւնները, համախմբվում են ընդհանուր նշութի ու հետաքրքրութեան շուրջը, կազմակերպում են իրենց աշխատանքը։ Այս բոլորի շնորհիվ խաղն ոգտագործվում է մանկան փորձն ամրացնելու, նրան կազմակերպական, կոլեկտիվ, աշխատանքային ունակութիւններ պատվաստելու նպատակով։

¹ Моложавый—Игра и труд.
Аркин—Дошк. возраст, ч. I.
Чулицкая—Сборник дошк. игр.

կազմել իր մեջ պարունակում և շրջապատից ստացած տպավորութիւնները: Ուստի և ղեկավարը սիստեմատիկորեն դիտելու չե լերեխաների խաղը, հաշվի չե առնելու թե գրսից և թե մանկկոլեկտիվի կյանքից վերցրած տպավորութիւնները և ցանկալի ընթացք և տալու խաղողին՝ առաջնորդվելով շրջապատի ու արդիտեկանութեան և խաղի նշութիւնների նպատակահարմար ընտրութեամբ: Հիմնարկի որակարդում խաղերին պետք և համապատասխան տեղ տրվի:

Խաղի նշութիւնից գերազասելի չեն այնպիսիները, վորոնք նպատուում են լերեխանների ստեղծագործութեան արտահայտման և նրանց գործունեութեան բաղմադանութեան: Այդպիսի նշութիւնից են՝ դանազան հափերի ու ձկների կառուցողական նշութիւնը (խորանարդ, գլան, լեռանկշունի, ձող և այլն), շինարարական նշութիւնը (տուփեր, տախտակ, փայտի կտորտանք, ֆաներա և այլն), անպետք նշութիւնից՝ տուփեր, կոճ, թուկ, լերկաթալար, շորի կտորներ և այլն, ավազն ու ավազանութիւնները, բաները, դուշիւրը, ինչպես նաև բնական նշութիւնը (խիլիւր, շագանակ, լեղիգն, քարեր, սերմեր և այլն) ու արդիականութիւնն արտահայտող նշութիւնը (թմրուկ, գրողակ, թղթե «կոմունարկաներ» և այլն) նուչնպես հնարավորութիւններ են տալիս ստեղծագործական աշխատանքի: Շարժական խաղերի համար կարելի չե ոգտագործել գնդակ, թուկ, սանձ, թիակներ, սալլակներ և այլն:

Ինչպես և աշխատանքի պարագաները, այստեղ ել շատ բան կալելի չե ձեռք բերել առանց մեծ ծախսերի: Զրոսանքների, ինչպես և եքսկուրսիանների ժամանակ ղեպի բնութիւն, արհեստանոց, կոոպերատիվ և այլն—կարելի չե բաղմազան նշութիւն ձեռք բերել, վորոնք կնպաստեն լերեխալի ստեղծագործութեան ու փորձի ամրացման: Կառուցողական նշութիւն հաճախ կարելի չե սեփական միջոցներով պատրաստել: Նշութիւնը գործադրելիս լերեխանները պետք վորոշ կարգ-կանոնի ընտելանան.—ամեն բան իր տեղում պահեն, խնամքով ու մաքուր: Յերբեմն պետք և խտտանել այդ նշութիւնը, թափ տալ, վորոշին սրբել և՛ վորը հնարավոր և, սապնաջրով լվանալ: Յերեխանների հետ միասին պետք և նշութիւնը դարսելու, մաքրելու և պահպանելու կարգը սահմանել:

Բացի այս խաղերից («աղատ խաղեր»), վորոնց միջոցով լերեխանները կազմակերպվում են և իրենց տպավորութիւններն արտահայտում, նախադպրոցական հիմնարկներում գործադրվում են նաև «կազմակերպված խաղեր» (վորոշ կանոններով): Այդ խաղերը ղեկավարն և առաջադրում, և նրանց նպատակն և—լերեխանների ֆիզիկական աճումը, արտաքին զգալարանների զարգացումը (լսողութեան,

տեսողութեան, շոշափելիքի), կանոնավոր շարժումներն ու ճարպիկութիւնը (վազք, ցատկում, քայլել, գնդակը նետել և այլն), կազմակերպված խաղերն ոգտադորժվում են նաև չերեխաներին վորոշ կանոնների ընտելացնելու նպատակով,—իր հերթին սպասելու, կոյնկտիվ խաղի ունակութիւններ ձեռք բերելու և այլն: Կազմակերպված խաղերը պետք է կրկնել չերքեմն, սակայն աշնպես, վոր չերեխաները չհոգնեն ու չձանձրանան:

Խաղի ուղղութիւնն ու բովանդակութիւնը պայմանավորվում է վոշ միայն շրջապատող պարագաներով, այլ և ղեկավարի տակտով ու վերաբերմունքով: Պետք է զգուշ լինել և չճնշել չերեխայի ակտիվութիւնը: Սակայն այն դեպքում, չերք խաղն արտահայտում է բացասական բնույթ (մահապատիժ, ծիսակատարութիւն, խրախճանք) կամ աղքատ ու միապաղաղ ընթացք է ստանում, ղեկավարն իր հմուտ միջամտութեամբ ուղղութիւն է տալիս, նոր թափ է հաղորդում խաղին՝ ծեսը վերածելով տոնի, խրախճանքը՝ միտինգի և այլն: Շատ հաճախ աշպիսի միջամտութեան կարիք են զգում նորեկները, վորոնք իրար հետ խաղալ չգիտեն. չերքեմն էլ ղեկավարը խաղի վրա աղղում է համապատասխան նշութեր մտցնելով:

Մեծերի հետ կարելի չէ տանել հետ չալ կազմակերպված խաղերը. գնդակ, կեգլի, սերսո, գայլն ու հովիմները, գուշներ, թիսամբեր, պիոներական խաղեր և այլն: Փոքրերի խաղերը պետք է ավելի պարզ լինեն և աշնպես, վոր խմբով խաղան, որինակ—իրար բռնելը, պահմտոցիկ, պահբռնոցիկ, գնդակով պարզ խաղեր, գնացք և այլն:

Հանգիստ նստակցաց խաղերից (փոքրերի) կարելի չէ գործադրել մողաիկան, ներդրվող խաղալիքները (вкладные игрушки), բուբգ, ավաղանոթներ և այլն:

ԿԱՊ ԱՐԴԻԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՅԵՎ ԵՐՋԱՊԱՏԻ ՇԵՏ

Նախադպրոցական չերեխան աճում է և զարգանում այն աղղեցութիւնների տակ, վոր ստանում է միջավայրից՝ ընտանիքից, փողոցից, աշխատանքային շրջապատից, հասարակական վայրերից (թատրոն, կինո, շուկա) և այլն. ալս միջավայրից չերեխան ստանում է թե զրական և թե բացասական տպավորութիւններ, վոր զգալի կերպով աղղում է նրա վարքին ու վարմունքներին: Դեկավարն ու դաստիարակը (ինչպես և ծնողներն ու մեծերը) չեն կարող անտարբեր լինել ղնպի ալջ շրջապատող բազմաղան աղղակները. պետք է աշնպլս կազմակերպել մանկան միջավայրը, վոր նա (միջավայրը) չերեխային հեղափո-

խական արդիականութիւնն ազդակներ հաղորդի և այդ ուղղութիւնով կազմակերպի յերեխայի վարքը¹։

Իսկ միջավայրին քննադատարար վերաբերվելու համար պետք է ծանոթանալ նրան, վերլուծել այն, հայտնաբերել թե՛ դրական և թե՛ քաջասական գործո՞նները։ Մանկավարժական աշխատանքը կառուցելիս պետք է ոգտագործել այն մոմէնտները, վորոնք ամենից շատ են նպաստում հիմնարկի առաջ գրված խնդիրների իրագործման՝ յերեխաների մէջ հեղափոխական-աշխատանքային ուղղութիւնն մշակելու, նրանց փորձը հարստացնելու և անհրաժեշտ ունակութիւններ ու հմտութիւններ պատվաստելու նկատմամբ։

Շրջապատի դրական ֆակտորների կանոնավոր ուղտադրծումն ու մանկան գործունէութիւնն համապատասխան կազմակերպումը հնարավորութիւն են տալիս հետզհետե չեղոքացնել այն քաջասական ազդեցութիւնները, վոր գոյութիւն ունեն ավել միջավայրում։

Այժմ տեսնենք, թե՛ շրջապատի ինչպիսի յերևույթներն ու մոմէնտները կարող է ուղտագործել մանկհիմնարկն իր աշխատանքների ընթացքում։

ա) Կապ արտադրական-աւելասանճային յել հասարակական կյանքի հետ.— Այստեղ ամենից առաջ պետք է ինկատի ունենալ բնակչութիւնն տրտադրական-աշխատանքային և կուլտուր-կենցաղային կյանքը, ի հարկե, այս պայմանները կարող են տարբեր լինել քաղաքում և գյուղում, բանվորական և մանր-տնտեսութիւնն միջավայրում։ Ահա այս տարբեր միջավայրն ուսումնասիրելիս ու վերլուծելիս պետք է հաշվի առնել՝ վոր յերևույթներն են մատչելի ու ցանկալի յերեխաների համար, ինչ չափով և հնարավոր այդ տպավորութիւնները յուրացնել և կապել յերեխաների խաղի ու աշխատանքների հետ։

Յերեխաներին շրջապատի հետ կապելու և արդիականութիւնն մոտեցնելու համար անհրաժեշտ է ծանոթանալ մեծերի աշխատանքներին—քաղաքում՝ արդիւնաբերական, բաշխման ու սպառողական հիմնարկներում, գյուղում՝ գյուղատնտեսական աշխատանքներին, յերկուստեք—կուլտ-կրթական, տնայնագործական, արհեստանոցային աշխատանքներին, խորհրդային հիմնարկներում և այլն։ Ամենուրեք պետք է հաշվի առնել, թե՛ ի՞նչ չափով մատչելի յեն այս յերևույթները, ի՞նչպիսի դրական ազդակներ են պարունակում. չպետք է աչքաթող անել այս ալցելութիւնների ու դիտողութիւնների ընթացքում նաեւ առող-

¹ Прумицкая.—Дошкольное воспитание и современность.

Новые пути подготовки дошк. работников, ст. Суровцевой.

ջապահական պայմանները, չերեխաների հոգնածության աստիճանը՝ որինակ, վոչ մի կարիք չկա չերեխաներին սպանդանոց կամ խոնավ ու թաց լվացքատուն տանել, քաշ տալ նրանց հեռավոր եքսկուրսիայի և հոգնեցնել: Ավելի նպատակահարմար են այն եքսկուրսիաներն ու կապը, վոր բոլորում են հիմնարկի կլանքից ու կարիքներից. որինակ, կոոպերատիվի ալցելուծութունը կապել մթերքների գնման հետ, պիոներտունը—առաջիկա տոների կամ ռեժիմի փոփոխության (որգանիզմի ամրացում) հետ և այլն:

Բոլոր դեպքերում ել կապն ու ալցելուծութունները չպետք է հետադոտման նպատակներ հետապնդեն, այլ չերեխաներին՝ աշխատավորների կլանքին ու նիստուկացին հաղորդակից անելու նկատառումներ ունենան:

Շատ ցանկալի չե կապ հաստատել նաև մանկհիմնարկների հետ—մանկապարտեզի, մսուրի, դպրոցի, վորի ընթացքում և հանրոգուտ աշխատանքի բաղմաթիվ առիթների կարող են լինել:

բ) Հասարակական-բաղմախան ճոնքեր¹.—Այս տոներից պետք է ընտրել այնպիսիները, վոր հարուստ ու գունեղ տպավորութուններ են առաջացնում, մատչելի ու հարադատ են չերեխաներին և խրախուսում են նրանց ակտիվութունը, բարձրացնում նրանց արամադրութունը: Աննպատակ է նախադպրոցականին զբաղեցնել հեռավոր անցյալի մտապատկերներով—Փարիզյան կոմունայի, 1905 թ. և այլն, կամ Լենինյան որերին սգի ու թախծի բնույթ տալ: Յերեխաներին սիրելի ու մատչելի կարող են լինել Հոկտեմբերյան որերը, Մայիսի 1-ը, Մարտի 8-ը, Լենինյան որերը և տեղական լայն բնույթ ունեցող որերը (Հայաստանի խորհրդայնացումը մեզ մոտ, 26 կոմունարների որը և այլն):

Տոնի ստիմուլը պետք վերցնել շրջապատից, նկատելի նախապատրաստութուններից, առանց հատուկ զեկուցումների, ծրագրային համարների մանրամասն մշակման և այլն. բոլոր դեպքերում ել տոնի ըմբռնումը պետք է կոնկրետացնել և կապել չերեխաների խաղի ու աշխատանքի հետ. այսպես, Մայիսի 1-ին կարելի չե աշխատանքային խմբակների խաղ², իսկ Հոկտեմբերին՝ միջազգային զգեստավորում ու խաղ կազմակերպել և այլն: Այնուհետև կարելի չե հետաքրքիր դեպքեր պատմել, համապատասխան ամսագրեր ու նկարներ դիտել և այլն, դարձյալ առանց պատմական մանրակրկիտ ուսումնասիրության: Տոնի

¹ Шерр.—Детские праздники.

III с'езд. по дошк. восп.—Доклад Рошалья.

² М. Маркович.—1-ое мая в дошк. учреждениях.

եյական կողմը չերեխաների համար այն կլինի, վորպեսզի նրանք վառ հուլիդեր ապրեն և մատչելի չափով մասնակցեն, առանց ձգձգելու և հոգնեցնելու: Շքերթներին մասնակցելն (մոտ տեղ, կարճ ժամանակով) ու տոնակատարումն հիմնարկի ներսում ցանկալի չե նույն որն անցկացնել, վորպեսզի չժանրաբեռնել չերեխաներին ու չձանձրացնել:

4) Կապ պիտեմերի հետ ¹. — Կապը պիտեների հետ հեղափոխական արդիականություն տեսակետից կարևոր գործոն և հանդիսանում: Իրենց կազմակերպվածությունով, հեղափոխական ուղղութիւնով և աշխատանքային գործունեությամբ պիտեներները հանդիսանում են վառ ու մատչելի միջավայր նախադպրոցականի համար: «Պիտենքը նախադպրոցականի ավագ ընկերն ու բարեկամն և», — այս լողունդի տակ պետք և պահպանել պիտեների ու նախադպրոցականի կապը: Վորպեսզի պիտեների տղզեցությունն ամրանա և իր հետևանքներն արտահայտի, կապը մանկհիմնարկի հետ չպետք և պատահական լինի և խանգարի հիմնարկի պլանային աշխատանքները, այլ չերկուստեք պիտք և ծրագրվեն այդ աշխատանքները և կազմակերպված ու սխառնատիկ ընդլիժ կրեն:

Պիտենք-կազմակերպության բյուրոն պետք և այնպես բաշխի աշխատանքները, վորպեսզի չուրաքանչյուր նախադպրոցական հիմնարկի ամրացվի մի պիտենք-ջոկատ, ըստ հնարավորության՝ արտադրության կից կոլեկտիվներից: Ջոկատը կամ ողակը նախադպրոցական հիմնարկին վորոշ ժամանակով (2—3 ամիս) և ամրացվում և այդ ժամանակաշրջանի համար ջոկատի խորհուրդն ու մանկհիմնարկի կոլեկտիվը փոխադարձաբար համաձայնեցնում են աշխատանքների ծրագիրը, հիմնարկում աշխատանքները տանելու համար նշանակվում են ավելի մեծ տարիքի պիտեներներ, վորոնք մացնակցում են՝ ըստ հնարավորության՝ հիմնարկի բոլոր աշխատանքներին, — ոգնությունն ընթացքով մշակելու, սեղաններն ու աթոռակները շինելու և վերանորոգելու աշխատանքներում, մասնակցություն հերթապահների և հանձնաժողովների աշխատանքներին, ընդհանուր (մանկական) ժողովներում, տոների նախապատրաստության ժամանակ, չերեխաների առողջացման գործում (ողի, արևի, ջրի ոգտագործումը), և քսկուրսիաներին և այլն: Յոթ տարեկաններին պիտեներները նախապատրաստում են հոկտեմբերիկների շարքերն անցկացնելու, սակայն առանց ընդհանուր աշխատանքները խանգարելու և առանց շարունացնելու ըստ տարիքի հոկտեմբերիկներ ընտրելը: Պետք և զգուշ լինել, վորպեսզի այդպիսի թեկնածուները չկարվեն իրենց կոլեկտիվից և արտոնությունների տեր չհամարեն իրենց:

¹ Методич. письмо № 2.

Պրոներներն ակտիվ կերպով մասնակցում են հիմնարկի հասարակական աշխատանքներին (բնակչության և ծնողների հետ)։

Զպետք և աչքաթող անել չերեխաների տարիքային առանձնահատկություններն ու ըստ այնմ զանազան զբաղմունքներ տալ, սակայն առանց ծանրաբեռնելու։

Բնության չերեւելիքների ճիշտ ըմբռնումը չերեխայի մեջ մշակում և մատերիալիստական մոտեցումն դեպի շրջապատն ու կյանքը, սնահավատություններից ու նախապաշարմունքներից զերծ և պահում չերեխային և լայն հնարավորություններ և ստեղծում կոլեկտիվ աշխատանքի համար։ Այս նպատակով չերեխաներին հաճախ եքսկուրսիա չեն տանում կամ բնության հարմար միջավայր են կազմակերպում մանկահիմնարկում (պարտեզ, ծաղկոց, կենդանի անկյուն և այլն)։ Այսպիսով շրջապատող բնությունը դառնում և ուսուցիչական դաստիարակության գործոն, աշխատանքային գործունեություն հարուստ նյութ և տալիս և, վերջապես, նպաստում և չերեխաների առողջացման։ Բնությունը չերեխաներին շատ մատչելի ու հասկանալի, պարզ ու կոնկրետ նյութեր և տալիս, վերոնց հիման վրա չերեխան սովորում և առանձին չերեւելիքների մեջ գոյություն ունեցող կապը պարզել ու ըմբռնել։ Բնության մեջ աշխատելով, չերեխան սովորում և հաղթահարել վերոջ դժվարություններ, իր և մեծերի՝ բնության մեջ տարվող աշխատանքների շնորհիվ նա սովորում և ճանաչել բնության ուժերը և ծառայեցնել այն մարդու կարիքներին¹։

Բնության հետ ծանոթությունն սկսվում և մոտիկից, պարզից, վեր կապ ունի թե չերեխաների և թե մեծերի առդյա կյանքի ու աշխատանքային գործունեության հետ։ Յերեխաների մասնակցությունը կերակուր պատրաստելում, սանիտարիայի և առողջապահության կանոններին ծանոթանալը, բնության մեջ տեղի ունեցող փոփոխությունները դիտելը, հողամասի վրա տարվող աշխատանքները (հարթելը, մշակելը, ձյունը մաքրելը և այլն), այգու, բանջարանոցի, ծաղկոցի աշխատանքները, — այս բոլոր մոմենտներն ոգտագործվում են բնության չերեւելիքները դիտելու և ուսումնասիրելու համար։

Եքսկուրսիաներն ու զբոսանքները նպատակ են դնում (բացի չերեխաներին հաճույք պատճառելուց և ողն ու արևը ոգտագործելուց) հարստացնել չերեխաների փորձը, նոր տպավորություններ հաղորդել նրանց։ Մեծերի աշխատանքը դիտելիս ցանկալի չե տարբեր մոմենտներում կատարել եքսկուրսիաները, վերապահի հնարավոր լինի դիտել

¹ Методич. письмо № 7 по ДОШК. ВОСПИТАНИЮ.

վոչ միայն աշխատանքը, այլև նրա հետևանքները: Այստեղ պետք է ոգտադործել նաև համեմատութիւնն ու հակադրութիւնը, որինակ՝ անհատական ու կոլեկտիվ աշխատանքը և աշխատանքի կազմակերպման տարբեր ձևերը (հոգի մշակումն պարզ գործիքներով ու մեքենաներով): Այսպիսով չերեխան պարզապես կհամոզվի այն բանում, թե ինչպես մարդն ազդում է բնութիւյան վրա և փոփոխում է այն իր կարիքների համեմատ: Իրենց բանջարանոցում աշխատանքներ տանելիս, չերեխաներն այցելում են մեծերին, դիտում նրանց աշխատանքը (բանջարանոցում), այդ աշխատանքների կանոնաւոր ընթացքն ու կոլեկտիվ բնույթը և այս բոլորն ընդորինակում են մատչելի ձևերով:

Բնութիւյան մեջ աշխատելիս պետք է խրախուսել չերեխաների ինքնուրուշնութիւնն ու գիտողականութիւնը, — աշխատել, աչպիս կոչվող, հետադոտական մեթոդներով, չերը չերեխան պատրաստի տեղեկութիւնների փոխարեն, իր գիտողութիւններով ու փորձերից վորոշ չգրակացութիւնն է դալիս: Այս բանը մեծ չափով հնարավոր է բանջարանոցում, ալգում ու ծաղկոցում աշխատելիս:

Բնութիւյան չերեւութները տեւականորեն (ամբողջ տարին) ու խորացրած դիտելու համար մեծ հնարավորութիւններ է տալիս բնության անկյան կազմակերպելը հիմնարկում: Ճիշտ է, բնութիւյան անկունում կենտրոնանում են նուէն շրջապատից վերցրած բույսերն ու կենդանիները, սակայն այդ բոլորն անհար և դիտել դուրսը, բնական պայմաններում, որինակ — ձկները, խխունջները, գորսը, ճագարն ու սպիտակ մկները, բույսերը և այլն. մինչդեռ այս բոլորը բնութիւյան անկունում դանվում են ձեռքի տակ — արկղներում, շերում, վանդակներում, ծաղկամաններում և այլն: Այստեղ չերեխաները հնարավորութիւն ունեն դիտել բույսի ու կենդանու զարգացումն ու ձեւափոխութիւնը, բնորոշ հատկութիւնները, կարող են վորոշ փորձեր կատարել (արեի տակ և ստվերում գտնվող բույսերի աճելը, լալ ու վատ խնամքի հետևանքները, տարբեր կերակրի ազդեցութիւնը) և այլն:

Բնութիւյան անկունները կազմակերպում են տատիճանարար, ոգտվելով իրենց ձեռնարկութիւններից (ցանել, տնկել) և հքակուրսիաներին հավաքած նմուշներից, իհարկէ, բոլոր դեպքերում էլ չերեխաների ախտիվ մասնակցութիւյամը:

Բնութիւյան չերեւութների հետ կապված տոներն առիթ են տալիս ցալտուն կերպով դրսևորելու բնութիւյան մեջ տարվող աշխատանքները, հաճախ սկզբնական կամ ավարտական մոմենտներ են դառնում այդ աշխատանքների համար: Բնութիւյան տոները կարող են կապվել կամ հիմնարկի գործունէութիւյան կամ հասարակական ընդհանուր տոներէ:

հետ, որինակ—բանջարանոցի բերքի հավաքելը, այգեկութ, ձմեռվա տոն, գարնանամուտ, բերքի տոն, ծառատունկ և այլն: Բնության ավանդական տոները պետք է այս գունավորումով տալ:

Բնության մեջ տարվող աշխատանքների ծավալն ու բովանդակությունը տարբեր և լինելու տարբեր խմբակներում, տարբեր տարիքի չեքխաների համար, փոքրերի հետ աշխատելիս զբաղվում են զգալաբանների դարգացման (գուններ, ձևեր, ծավալ, ծանրություն և այլն) և շրջապատի որիննտիրովիայի խնդիրներ, մինչդեռ մեծերի հետ տարվող աշխատանքը հիմնվում և մեծ մասամբ նրանց աշխատանքային գործունեությունն վրա:

ՖԻԶԻԿԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱ- ԿՈՒԹՅՈՒՆ

Նախադպրոցականի ֆիզիկական դաստիարակությունը պետք է ընդգրկի նրա կյանքի և գործունեության ըլլոր մոմենտները: «24 ժամ ֆիզդաստիարակություն» — այս լողունգն ամենից շատ վերաբերելու չե մինչդպրոցական չեքխային: Ֆիզդաստիարակության այսպիսի պահանջը ըլլում և նախադպրոցականի որպանիդմի անատոմիական-բնախոսական առանձնատկություններից (դլուրափոփոխություն, ուժեղ աճում և այլն) և սոցիալական միջավայրի պայմաններից: Առանձին ուշադրություն պետք է դարձնել չեքխայի ներվային սխտեմի անկայունության, հոգնածության և շարժումների անհրաժեշտության վրա: Այս առանձնատկությունները հաշվի առնելով, պետք է կազմակերպել մանկան գործունեությունը. խաղը, մտավոր աշխատանքը, շարժողությունը, սնունդը, քունը և ուժիմի ըլլոր մոմենտները:

Նյարդային—ուղեղային գործունեությունն այն դեպքում միայն նորմալ ընթացք կունենա, չեթե չեքխայի միջավայրը մանկավարժորեն կկազմակերպվի և կվերացվեն տատանումներ ու ցնցումներ առաջացնող ըլլոր պայմանները (ճնշող չեքխայիներ, քաղց, վախ և այլն):

Առաջնակարգ տեղ և գրավելու չեքխայի սնունդը. տնից քաղցած գալը, ճաշն ու ընթրիքը, տաք նախաճաշն ընտանիքում, — այս ըլլոր պայմանները պետք է հաշվի առնել և ձգտել բարելավելու թե տանը և թե մանկհիմնարկում:

Նախադպրոցականի հագուստը պետք է ըստ ամենայնի հարմար ու համապատասխան լինի թե նյութի(կտորի) և թե ձևի տեսակետից. ցուրտ չեղանակներին հագուստը պետք է պահպանի մարմնի ջերմությունը, մինչդեռ ամառը նա, ընդհակառակը, պաշտպանելու չե որպանիդմը չափազանց այրող ճառագայթներից: Հագուստը պետք է այնպես կարել, վոր ողի շփման հնարավորություն տա մարմնին, չճնշի շնչառությունը, մարսողությունը, արյան շրջանառությունը և չխանգարի շարժում-

ները: Ամառը պետք է զգեստը թեթև լինի (տրուսիկ) և չժածկի վրիզը, կուրծքը, ուսերը, թևերը, վոտները. արևի, ջրի և ոգի ոգտագործումը ամառը պետք է մաքսիմումի հասցնել (արևի, ջրի վաննաները՝ բժշկի խորհրդով):

Մեծ նշանակություն ունի բնակարանի և անկողնի առողջապահական վիճակը: Յեթե հնարավոր է (մեր կենցաղային բնակարանային պայմաններում) չերեխային բավարարել ողի անհրաժեշտ նորմայով— պետք է բնակարանը (ննջարան, սեղանատուն) մաքուր պահել, հաճախ ախտահանել և ոգափոխել, լավ չեղանակներին չերեխային բաց ողում թողնել, անպայման առանձին անկողին տրամադրել նրան և հետևել անկողնի մաքրության: Մորմնի և հագուստի մաքրությունը պետք է խիստ կերպով հետապնդել (հաճախ լողացնել, սպիտակեղենը փոխել, զգեստը լվանալ, գլուխը խուզել, վոտները, թևերը, վրիզն ամեն օր լվանալ, չեղունդներն ու ակաշները մաքուր պահել, թաշկինակն ու առանձին չերեսսրերին անհրաժեշտություն դարձնել և այլն):

Ֆիզդաստիարակությունը տանն ու հիմնարկում պետք է համաձուլվի, այլապես մեկի արածը մյուսը կքանդի և առողջապահական-կուլտուրական ունակությունները չեն ամրանա չերեխայի մեջ: Ֆիզդաստիարակության կանոններից մեկն է նաև նորակարգի (ռեժիմի) սահմանումը թե տանը և թե հիմնարկում. սննդի և քնի ժամանակը, աշխատանքի ու հանգստի հանրապականությունը, չերեխայի ծանրաբեռնումը և աշխատանքի չափավորումը՝ ըստ տարիքի, որդանիզմի առողջական վիճակի ու աշխատանքի պայմանների (պիտույքների ու խաղալիքների վորակը, սենյակի կամ բակի մաքրությունը, չորությունը, լույսը և այլն):

Ինչպես ասվեց, Ֆիզդաստիարակությունը չպետք է առանձին սխտեմի վերածվի՝ վորոշ մոմենտների շուրջը, այլ պետք է թափանցի չերեխայի ամեն մի քայլը, գործունեության լուրաքանչյուր ձև. այս տարրերից վորն էլ վոր վերցնենք՝ խաղ, եքսկուրսիա, չերգ, ընթերցանություն, սնունդ, հանգիստ և այլն,—բոլոր դեպքերում էլ մանկան գործունեությունը պետք է ընթանա մանկավարժական-առողջապահական պայմաններում:

Ահա թե ինչու առանձնապես անհրաժեշտ է բժշկի մասնակցությունը հիմնարկի մանկավարժական-հասարակական աշխատանքներում, թե չերեխաների, թե ընտանիքի (բնակչության) և թե ղեկավարների հետ:

¹ Чулицкая.—Основные задачи физич. культуры дошкольника. Методич. письмо № 6.

Կենդանի խոսքը (զրույց, պատմվածք) ճշ-
տում, սխտեմի չե չենթարկում և ամրացնում և
այն գաղափարներն ու մտապատկերները, վոր
ձեռք և բերում չերեսան շրջապատից՝ իր ազ-

տիվ գործունեությունում: Զրույցի ու խոսակցության միջոցով լայնա-
նում ու հարստանում և մանկան փորձը. նյութի նպատակահարմար
ընտրությունում հնարավոր և չերեսան մեջ դաստիարակել, հեղափոխա-
կան-աշխատանքային ուղղություն, շրջապատի ուսուցողական ըմբռ-
նում, ստեղծել ընդհանուր ապրումներ, կոլեկտիվ գործունեության
ձգտումները խրախուսել: Կենդանի խոսքը գործադրելիս մեծ տեղ պետք
և տալ չերեսան լեզվի վարդապետ՝ թե բռնի հարստացման, թե
ճիշտ արտասանության և թե իր միտքը բառերով ու կարճ պատմված-
քով արտահայտելու կարողություններին:

Կենդանի խոսքի նյութը պետք և վերցնել շրջապատից, չերեսան-
լին հետաքրքրող վառ ու գունեղ մոմենտներից, նրա պահանջներն ու
խնդիրները բավարարող չերեսաններից. վերացական ու անձանոթ
նյութը չի գուցարգի չերեսան փորձին, չի առաջացնի կոնկրետ մտա-
պատկերներ, չի հրահրի նրա ստեղծագործական նախաձեռնությունը.
ընդհակառակը, վոչ-ոհալ, ֆանտաստիկ նյութը սխալ պատկերացում-
ներ կառավարի, կկտրի չերեսանին ուսուցողականությունից, կսնի
նրա մեջ հիվանդագին ֆանտաստիկա, կազդի նրա աշխարհայացքի ու
տրամադրությունների վրա՝ վախ, ցնորք, միստիցիզմ, կրոնական
տրամադրություններ առաջացնելով:

Փոքրերի հետ կենդանի խոսքը տարվում և պարզ, առույթ զրույց-
ների միջոցով կամ համառոտ պատմվածքներով՝ չերեսաններին ծանոթ
չերեսանների կամ շրջապատից վերցրած առարկաների մասին: Իրեւ
պիտույք կամ ոժանդակ միջոց—այստեղ կարելի չե գործածել նկար-
գրություններ՝ չերեսաններին ծանոթ բովանդակությունում, չերեսան կտր-
ները գեղարվեստական արժեքից զուրկ չեն:

Բարձր խմբակում (5-7 տ.) մեծ տեղ և տրվում զրույցին ու
պատմվածքին: Զրույցը կարող և լինել եքսկուրսիայից առաջ, նպա-
տակը պարզելիս, եքսկուրսիայից հետո—ստացած տպավորություննե-
րը մշակելու և ամփոփելու համար. զրույցի հարուստ նյութ են տալիս
հիմնարկի ընթացիկ աշխատանքները, ռեժիմի մոմենտները, հասարա-
կական տոները և այլն:

Պատմելու արվեստն ունի իր պահանջները՝ նախ արտաքին ձևը.—
գեղարվեստական ու պատկերավոր խոսքն և, վոր վառ ու ուժեղ կեր-
պով կամրացնի չերեսան փորձը, կլայնացնի աշխարհայացքը, կհրա-

հրի ստեղծագործութիւնը: Ապա—պատմվածքի նյութը, վոր ինչպե՛ս
ասվեց, պետք է համապատասխանի հեղափոխական արդիականութեան
պահանջներին, մանկան հետաքրքրութիւններին ու ըմբռնման կա-
րողութիւններին: Իրեւ արդիական նյութ կարելի չէ նշել—պիտո՛ւնե-
րի, հեղափոխութեան առաջնորդների, հեղափոխական տո՛ւների մա-
սին: Կարելի չէ նյութ վերցնել նաեւ ուրիշ չեւրիւրների չեւրխաների
կյանքից, բանվորի ու գյուղացու կենցաղի ու պայքարի, տեխնիկայի
նվաճումների, բնութեան չեւեռութիւնների մասին և այլն:

Պատմվածքները պետք է ընտրել զգուշութեամբ. գոյութիւն ու-
նեցող մանկական գրականութիւնը շատ աղքատ է հաջող ու հետա-
քրքրական պատմվածքներով, վորոնք մատչելի լինելին նախադպրո-
ցականին ու բովարարելին արդի մանկավարժութեան պահանջները:
Մանկական գիրքն ընտրելիս պետք է ինկատի ունենալ հարմար ու
համապատասխան բովանդակութիւնը, գեղարվեստական արժեքը, ճիշտ,
թեթեւ, կենդանի վոճն ու պարզ մատչելի կառուցվածքը և վերջապե՛ս
գեղարվեստական նկարները:¹

ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ ԴԱՍՏԱ-
ՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Գեղարվեստական դաստիարակութիւնը
չպետք է սահմանափակել առանձին ինքնու-
րույն մոմենտներով ու զբաղմունքներով (չեւդ,
չեւթշտութիւն, նկարչութիւն և այլն), այլ պետք է ընդգրկի հիմ-
նարկի ամբողջ կյանքն ու աշխատանքը: Գեղարվեստական դաստիա-
րակութիւնն ամենից առաջ պայմանավորվում է հիմնարկի առողջա-
պահական-սանիտարական վիճակով, դուրեկան ու նպատակահարմար
կահավորութեամբ, զարդարանքներով (նկարներ, ծաղկամաններ, քան-
դակներ), անդորր ու աշխույժ տրամադրութեամբ, մտերիմ ու սիրայիւր
վերաբերմունքով, հիմնարկի կարգ ու կանոնով և վերջապե՛ս չեւրխա-
ների արտաքինով, մաքրութեամբ և տլին: Խոսք չի կարող լինել գե-
ղարվեստական դաստիարակութեան մասին, չեթե հայհույանք ու կոպե-
տութիւն է նկատվում, չեթե բացառւում է թաշկինակի ու սրբիչի
գործածութիւնը կամ ամենուրեք թափթփվածութիւն ու անփութու-
թիւն է նկատվում,—թեկուզ չեւրխաները չեւգում են կամ նկարում:

Իհարկե, կան առանձնահատուկ պայմաններ, վորոնք նպաստում
են գեասարվ. դաստիարակութեան. որինակ, հիմնարկը զարդարելիս կամ
կահավորութիւնն ընտրելիս, չեւրխաների համար զգեստներ կամ
մանեղեն ընտրելիս ինչո՛ւ ինկատի չառնել նաեւ տղ. իրերի գեղար-

¹ Методич. письмо № 10.

Яновская.—Нужна ли сказка...

վեստակաւ կողմը. թող սենյակների պատերն ու կահույքը ներկած լինեն հաճելի, տրամադրող դուշներով, պատերը զարդարած լինեն գեղեցիկ նկարներով ու վառ մակերեսներով (թղթից), պատշգամբը—գալարովոյ բույսերով, պարտեզը—գունեղ ծաղիկներով:

Գեղարվեստական դաստիարակութեան առանձին մոմենտներն (նկարչութիւն, յերաժշտութիւն, ուրիշիկա, յերգ և այլն) այն ժամանակ միայն գնահատելի չեն ու նպաստում են ընդհանուր խնդիրների իրագործման, յերբ նրանք ըղիւծւում են հիմնարկի կշանքից ու պահանջներից, կապ ունեն հիմնարկի շրջապատի ու պայմանների հետ և խրախուսում են յերեխաների ինքնագործունեութիւնը¹:

Առհասարակ բոլոր նշութիւնն ու պատկերացումները (образ), վոր տրվում են յերեխաներին՝ բառը, յեղանակը, նկարը,—պետք և համապատասխանեն տվյալ տարիքի հետաքրքրութիւններին:

Ինչ վերաբերում է յերաժշտական—ուրիշիկ զբաղմունքներին, այսանդ կարելոյ են՝ յերգը, ուրիշիկ շարժումներն ու խաղերը, յերաժշտական ունեղնորութիւնը, պահպանելով գեղարվեստականութեան ու մատչելիութեան սկզբունքները՝ տեքստի, ուրիշիկ և յերաժշտականութեան տեսակետից:

Գեղարվեստական դաստիարակութեան բոլոր մոմենտները առավել ևս զրոյնորում են ու միաձուլվում տոնների կատարման ընթացքում, յեթե տոնների գեղարվեստական կողմին հարկ չեղած ուշադրութիւն և տրվում: Տոները պետք է կապվեն հիմնարկի աշխատանքների հետ և նրանց նախապատրաստութիւնն ու կատարումը պետք է յերեխաների ակտիւ մասնակցութեամբ լինի:

ԳՐԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ ՅԵՎ
ՀԱՇԻՎ

Նորմալ յերեխան գրաֆիկ խոսքով հետաքրքրվում է մինչև զպրոց մտնելը. յեթե շրջապատող պայմանները նպաստավոր են, բանավոր և գրավոր խոսքի ձեւակաւ ուսուցումն անհրաժեշտութիւն չի հանդիսանում և կատարվում է բնական ու անբռնադրոսիկ կերպով, կապվելով յերեխայի առոյճա զբաղմունքների հետ: Պատահում են գեպքեր, յերբ 5—6 տարեկան յերեխաներն ելեն հետաքրքրվում գրանցման—գրաֆիկ ձեւակերպման պրոցեսով, բայց ընդհանրապես գրելու պահանջն զգացվում է 7-րդ տարեկա շրջանում, յերբ յերեխան կարիք է զգում իր տպավորութիւնները ֆիկսացիայի յինթարկելու, բանավոր խոսքը նրա գրաֆիկ սիմվոլով—բառով (գրավոր) փոխարինելու:

¹ Методич. письмо № 12.

Румер—Музыка и ритмика в дет. саду.

շուշ մի դեպքում գրագիտութիւնը մանկապարտեզում սիստեմատիկ բնույթ ու հատուկ տեղ չի գրավելու, այլ սերտ կերպով ձուլվում և յերեխայի կյանքի ու աշխատանքների հետ և բղխում և նրա այս կամ այն պահանջից¹

Իսկ այդ պահանջներն հիմնվում են լոթնամյակի ($6\frac{1}{2}$ —7 տ. չլրելիս) առանձնահատկութիւնների վրա. վերոնք են այդ առանձնահատկութիւնները.

«Այս տարիքում առանձնապէս արտահայտվում և յերեխայի ակտիվութիւնը, նրա հասարակական բնազդները. յերեխան ձգտում և սոցիալական շփման, — աշխատել ուրիշի հետ, ոգնել, ոգնութիւն ստանալ. միաժամանակ՝ կռիւ, մրցում, ֆիզիկական լարում, փորձ ու զննութիւն: Հասարակական բոլոր դեպքերն անդրադառնում են նրանց խաղերում (կոոպերատիւ, միլիցիա, կինո, թատրոն, միտինգ և այլն)՝ մեծ հետաքրքրութիւն են առաջ բերում շարժվող գործիքները, մեքենաները...

Յեւ անա միանգամայն տեղին՝ գրագիտութիւնը՝ դալիս և խրախուսելու սոցիալական շփման պահանջները... և նա (գրագիտութիւնը) նպաստում և այս բոլոր պահանջների բավարարման, որդանապետ ձուլվելով յերեխայի միջավայրի կազմակերպման հետ և հենվելով նրա (յերեխայի) հետաքրքրութիւնների վրա:

Այսպիսով գրագիտութիւնը դառնում և մի միջոց, վորին դիմում և յերեխան իր կոլեկտիվի կազմակերպման խնդիրներում, հանձնաժողովի աշխատանքները վերոշելիս, հերթապահութիւն նշանակելիս, բնութիւն յերեւելիքներն արձանագրելիս, որվա աշխատանքն ու նշույթը հաշվի առնելիս, ստուգելիս, բաշխելիս և այլն²...

Այս հանգամանքն արդեն կանխում և գրագիտութիւն մեթոդը. դերադասելի չե այն մեթոդը, վոր նպաստում և մանկան գաղափարների ու փորձի հարստացման, մանկկոլեկտիվի կազմակերպման և ունի դիտական-հոգեբանական արժանիք:

Համադրական (տառաշարային, հնչական, հնչյունական) մեթոդները չեն համապատասխանում այս պահանջներին, վտարում են յերեխայի կյանքից նրան հետաքրքրող յերեւելիքները, արհեստականութիւն են մտցնում, վերացական, անհետաքրքիր ու ձանձրալի դրադմունքներ են պահանջում (վերլուծել, համադրել, ուսումնասիրել

¹ Методич. письмо № 2.

Шлегер—Подход к грамоте.

² Մ Դուրգարյան—Գրագիտութ. մեթոդները. 1927 թ. №2. «Ժող-լուս»:

տառեր, հնչյուններ, վանկեր, բառեր, սրանց ձևը, ընդլթը և այլն)։

Ահա այս տեսակետից՝ գերադասելի չեն վերացական մեթոդները (ամբողջական բառ, բառապատկեր, միտք, ֆրազա և այլն), վոր ի մի ամփոփելով, կարելի չե անվանել «ամբողջական բառերի մեթոդ»։

Այս մեթոդով աշխատելիս լերեխաները զրազիտության նշույթը վերցնում են իրենց կյանքից, շրջապատից, առօրյա զրազմունքներից, իսկ գործնականում աշխատանքը կարելի չե ձևակերպել հետևյալ կերպ, վերցնելով զրազիտության ֆորմալ ընթացքը.— լերեխաները դիտողականորեն հիշում են ղեկավարի գրած (կամ տպած) բառերը, ընդորինակում են ալն («ենկարում են») և հետագայում, հետզհետե, ինքնուրույն աշխատանքի չեն անցնում։ Սկզբում զրվում և մեկ-լերկու բառ, վորեն առարկայի կամ գործողության անուն, վոր անմիջապես կապված և իրադարձի հետ («կինո», «դաս», «կատու», «սուս», «աս և», «հերթապահ և»...), ալնուհետե կարճ նախադասություններ, պլակատներ («Կեցցե Մալխի մեկը», «Մարտի ութը», «Կենդանի անկյուն») և այլն։

Գրազիտության համար անհրաժեշտ են վորոշ պիտույքներ, վորոնք սակայն պետք և շատ պարզ լինեն և կարող են պատրաստվել լերեխաների և ղեկավարների ձեռքով.— ֆաներայլց կամ տախտակից շինած քարտեր՝ լերեխաների անուններով, ճաշի կամ նախաճաշի կերակուրներ, հերթապահներ, առողջապահական կանոններ և այլն։ Պիտույքները պետք և շարժական լինեն, վորպեսզի լերեխաները կարողանան ընտրել, համադրել (комбинировать). այսպիսով նրանք վարժեցնում են վոչ միայն տեսողական, ալլև մոտորալին ղզայարաններն ու ղոշափելիքը։

Պլակատի գործածությունը չպետք և չափազանցություն հասցնել. պլակատը զրազիտության ուսուցման միջոցներից մեկն և (պլակատային ինքնուրույն սխեսմ կամ մեքող գոյություն չունի). պլակատ կարող և լինել միայն նկարը, միայն բառը, ալլելի հաճախ՝ նկարը.— խորագրով. պլակատը կարելի չե կազմել պատրաստի նկարներից, լերեխաների կամ ղեկավարների նկարներից կամ գրածներից։

Նույնքան և ալլելի արժեք ունեն զրազիտության հետ կապված խաղերը՝ բազմազան լոտոներ (առարկայի անուն, գործողություն, նկարների ընտրություն և այլն), վիճակախաղ, հրամաններ-հանձնառարություններ, կոտպերատիվ, ցիրկ և այլն¹։

Գրազիտության հետ կապված են մի քանի մասնակի խաղերներ.

¹ 2. Աճեմյանի «Պաղ ու աշխատանք» գրքում կան այսպիսի խաղերի նմուշներ։

տպագրից ու ձեռագրից սկսելը, մեծատառերը, կետերը, գրության ձևը, անտող գրություն, թանաքի գործածությունը և այլն: Այստեղ անհնար և պարզաբանել աչք խնդիրները, սակայն մասսայական պրակտիկան հանգում և հետևյալ չեղրակացություններին.—

Սկսել տպագրից, տառը «նկարելով»:

Մեծատառերը պարզ են լինելու և փոքրատառերին նման:

Կետագրությունից սկզբում խուսափել:

Խուսափել անտող գրությունից (կան հակառակը պնդողներ):

Գրության նախորդելու չեն գրաֆիկ վարժություններ, կապելով այն իմաստալի նկարների հետ:

Մտախառն և գույների գործածությունը թուլլատրելի չեն:

Գրության ձևը—մոտեցնել ուղղահայացին, առանց կետերի, մաշականների և զրել անջատ:

Հաճիվը նույնպես մանկապարտեզում չի կարող առանձին զբաղմունք լինել¹։ Թվական գաղափարներն ու հաշվելու ունակությունները չերեխան ձեռք և բերում կենսական մոմենտները քննաքննում և այս աշխատանքն սկսվում և փոքրիկների հետ զեռուս,—հաշվելով խաղալիքները, նյութերը, բացակայող ընկերներին և այլն: Փոքր խմբում կարելի չի բավականանալ մինչև 5-ը, մեծերի հետ (6—7 տարեկան) մինչև 10-ը գործողությունները (գործնական), հաշվել մինչև 20-ը, տասնյակներով՝ մինչև 50: Բարձր խմբակում չերեխանների կլանքի կազմակերպման ավելի բարդ ձևերին անցնելիս, ավելի հաճախ են հանդիպում հաշվի գործածության մոմենտները, նույնիսկ վորակական հաշիվը (առաջին, չերկրորդ և այլն): Հաշիվը բարդ դեպքերում կոնկրետ միջոցներով և տարվում, առանց սակայն ժխտելու նպատակահարմար գիդակտիկ նյութերը (ձողեր, համրիչ և այլն): Մեծերի խմբում գրագիտության հետ զուգընթաց կարելի չեն թվանշանների պրակտիկ ծանոթությանն անցնել — ոգտագործելով ժամացույցը (արաբական թվանշաններով), որացույցը, տան համարը, դրամները, հեղափոխական տոների ավյալները (Մարտի 8-ը, Նոյեմբերի 9-ը, Մայիսի 1-ը և այլն):

Հաշիվը նույնպես կարելի չեն կապիլ աշխուժ և հետաքրքիր խաղերի հետ (լոտո, ցիրկ, «15», «կախարդական քառակուսիներ», շարժական խաղեր և այլն):

¹ Тихеева—Счет в жизни маленьких детей.

IV. ՆԱԽԱԳԴՐՈՑԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ-ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ԱԾԽԱՏԱՆԲԸ

Նախագալրոցական հիմնարկի հասարակական-մանկավարժական աշխատանքների հիմնական խնդիրներն են՝ նախագալրոցական դաստիարակութչան զաղափարների ազդեցիկան, բնակչութչան կուլտուրական մակարդակի բարձրացումը, մանկան առողջացումն ու դաստիարակութչան պայմանների բարելավումը և վերջապես աշխատավոր մորը (բանվորուհուն և գեղջկուհուն) սոցիալական ոգնություն ցուլց տալը։ Այս աշխատանքները մենակ չեն տանում նախագալրոցական հիմնարկները, քանի վոր նույն խնդիրները շատ թե քիչ չափով դրված են նաև այլ հասարակական-խորհրդային կազմակերպությունների և այն ձեռնարկների առաջ, վորոնց սպասավորում և նախագալրոցական հիմնարկը։ Որինակ, արտադրութչան կուլտ-կոմիտեան նպաստում է բանվորների կուլտուրական մակարդակի բարձրացման, կազմակերպում է մեծերի ժամանցը։ Կին-կոմիտեան կնոջը հասարակական աշխատանքների մեջ է ներգրավում, կենցաղային-դաստիարակչական խնդիրներով է զբաղվում։ աշխատանքի պաշտպանութչան կոմիտեան բարելավում է աշխատանքի ու կենցաղի պայմանները և այլն¹։

Այսպիսով մենք տեսնում ենք, վոր նախագալրոցական հիմնարկի և բնակչութչան ու տվյալ արտադրութչան առաջ դրված խնդիրները համախ նույնանում են, ուստի և հիմնարկը չի կարող կղզիացած աշխատել։

Հասարակական կազմակերպությունների ու բնակչութչան հետ տարվող աշխատանքները նախագալրոցական հիմնարկի համար հետևյալ հնարավորություններն են ստեղծում. ա) դուրս գալ հիմնարկի պատերից և հասարակական կյանքի հետ կապվել, բ) միասնական աշխատանքի շնորհիվ և դրանց հետևանքով հասարակական հեղինակություն ձեռք բերել, գ) ոգտագործել այդ մարմինների աջակցությունը, վերջիններիս կողմից մշակած աշխատանքի ծրագրի համաձայն։ Զպետք է մոռանալ նաև այն հանգամանքը, վոր նախագալրոցական հիմնարկի նպատակների մեջ է մտնում վոչ միայն իր ընդգրկած լերելսանների հետ աշխատելը, այլև ամեն կերպ նախագալրոցական ցանցի զարգացման (ընդլայնման) նպաստելը և դաստիարակչական ոգնություն ցուլց տալը այն ընտանիքներին, վորոնց լերելսանները նախագալրոցական հիմնարկներից դուրս են մնացել։

¹ Галина и Залкинд—Общественная работа дошкольника. Методическое письмо № 4:

Նալած թե վորտեղ և ինչպիսի միջավայրում և աշխատում նա-
խադարոցական հիմնարկը, ըստ այնմ ել կապ և հաստատում համա-
պատասխան կազմակերպությունների հետ: Արտագրություն կից դոր-
ծող մանկապարտեզն առաջին հերթին կապվում և դործարկում, կուլտ-
հանձնաժողովի, կոմկուսի և ԼԿՅԵՄ բջիջների, բան-գեղջրածնի, պիո-
ներջողատի հետ. քաղաքային մանկապարտեզը—համապատասխան
պրոֆմարմինների, քաղխորհրդի, կին-բաժնի, կոոպերացիայի, կուս և
ԼԿՅԵՄ բջիջների, պիոներների ու կոոպերացիայի հետ. գլուղական
մանկապարտեզը—գլուղի համապատասխան մարմինների հետ (գլուղ-
խորհուրդ և սեկցիաներ, շրջործկոմ, պիոներներ, կուսբջիջներ, պատգ-
ժողով, փոկ, կոոպերացիա և այլն):

Բացի հիշյալ կազմակերպություններից նախադարոցական հիմ-
նարկին անհրաժեշտ և կապվել ու գործակցել դպրոցի, առբաժնի ու
բժշկի հետ, նաև ըստ կարիքի այս կամ այն կազմակերպության ու
մարմնի հետ՝ մանակավորապես (որինակ՝ աշխատանքի պաշտպանու-
թյան կոմիտե, «Մանուկների բարեկամ» ընկ., դիսպանսեր և այլն):

ԿԱՊԻ ԲՆՈՒՅԹԸ

Բացի ընդհանուր խնդրներից (նախա-
դարոցական դաստիարակության պրոպագան-
դա, կենցաղի բարելավում, մանկավարժական ոգնություն, գործնա-
կան ոժանդակություն ստանալը և այլն), այս կամ այն հիմնարկի ու
կազմակերպության հետ կապվելիս նախադարոցական հիմնարկը հա-
տուկ նպատակներ և հետապնդում. որինակ՝ պատգամավորական ժո-
ղովների և նրանց սեկցիաների ղեկավարություն, կոոպերացիայի հետ—
կոոպպրոպագանդա և աշխատանք կոոպերատիվ հիմնարկներում, սան-
սեկցիայում—սանպրոպագանդա, ոգնություն առողջապահական ձեռ-
նարկներում (կոնսուլտացիա, պաշար համաճարակների դեմ), պիո-
ներների հետ—պիոներական աշխատանքների մանկավարժական հրա-
կողություն, կուսբջիջի հետ—վերջինիս կողմից իդեոլոգիական ղեկա-
վարություն, քաղպատրաստություն ուժեղացում (նախադարոցական-
ների) և այլն: Անշուշտ, զժվարե այս բոլորի հետ տեական կապ պահ-
պանել և ծրագրված աշխատանք տանել. լուրաքանչլուր նախադարո-
ցական հիմնարկ, ըստ իր միջավայրի և պայմանների, ընտրելու չե
այս կազմակերպություններից մի քանիսը, վորոշ ղեպքերում աշխա-
տանքի բաշխում կատարելով (չեթե մեկից ավելի ղեկավար կա) և
այնուհետև ծրագրելու չե իր աշխատանքը նրանց հետ, ծանոթանա-
լով և համաձայնեցնելով նրանց ծրագրին, վորից հետո և սկսում և
տեական աշխատանք:

Ինչպիսի ընտրությունն ել վոր անի նախա-
դպրոցական հիմնարկն իր աշխատանքները
կազմակերպված բնակչության հետ համաձայ-
նեցնելու նկատմամբ, աչնուամենայնիվ նա անխուսափելիորեն աշ-
խատելու չե նաև անկազմակերպ բնակչության և, առաջին հերթին,
ծնողների հետ: Նախադպրոցական հիմնարկում տարվող աշխատանքն
այն ժամանակ միայն արդյունավետ կլինի, չեթե նա ընտանիքում ել
կշարունակվի: Պետք է ծնողներին ծանոթացնել մանկապարտեզին,
մոտեցնել նրան և չերեխայի առողջացման աշխատանքն ընտանիքում
ևս տանել: Ծնողների հետ աշխատանքը պետք է հինց հիմնարկի կազ-
մակերպման որերից սկսել, չեր անհրաժեշտությունն է զգացվում աշ-
ցելել ընտանիքները, ծանոթանալ չերեխայի կյանքի պայմաններին.
ահա հենց այստեղից ել սկսվում է կապի սահմանումը:

Հետագայում աշղ կապը սիստեմատիկ բնույթ է ստանում և կազ-
մակերպվում—ժողովների, անհատական զրույցի, այցելությունների ու
կոնսուլտացիայի միջոցով: Վերջին խնդիրը նոր է և մեծ կարևորու-
թյուն ունի նախադպրոցական դաստիարակության մասսայականաց-
ման, մանուկների առողջացման, ինչպես նաև անխնամության դեմ
պայքարելու տեսակետից: Նախադպրոցական հիմնարկն իր թաղի կամ
գյուղի կուլտուրական կենտրոնն է դառնալու. այդտեղ է դիմելու չու-
րաքանչյուր ծնող, չուրաքանչյուր քաղաքացի, վոր ուզում է իմա-
նալ, ինչպես դաստիարակի իր չերեխային, ինչով կերակրի, ինչպես
հագցնի, ինչով զբաղեցնի նրան և այլն: Հարկ չեղած դեպքում կոն-
սուլտացիան կարելի չե տեղափոխել կին-բաժին, ակումբ, գյուղխոր-
հուրդ կամ դպրոց, կցել մայրության ու մանկության պաշտպանության
կոնսուլտացիային, մի խոսքով—վորտեղ ավելի նպատակահարմար է:
Կոնսուլտացիան պետք է աչնպես կազմակերպել, վոր նրա հրահանգ-
ներն ու ոգնությունը կոնկրետ լինի, հետաքրքրող. կենդանի խոսքի
հետ միաժամանակ պետք է տալ ցուցահանդես, ցուցադրել չերեխա-
ների աշխատանքները, նրանց խնամքին ու զբաղմունքին վերաբերող
իրերը, մատչելի գրականության պլակատներ, նկարներ և այլն:

Իհարկե, մասսայական կոնսուլտացիայի նպատակներով կարելի
չե ոգտագործել նաև բնակչության և հատկապես ծնողական ժողով-
ները: Այս ժողովներում կարելի չե ծանոթացնել նաև հիմնարկի կյան-
քին—մանկապարտեզի նպատակներին, նրա կազմակերպման ու տըն-
տեսական աշխատանքներին, զեկուցել դաստիարակչական-առողջա-
պահական առանձին խնդիրների ¹ և մանկհիմնարկի գործունեության

¹ Ինկատի ունենալ Սոցդասգլխավորության «հանրամատչելի մանկավարժական
զբաղարան» և ուսուներեն «Попул. губл. по дом. восп.» բրոշյուրները:

մասին, տոների ու կամպանիաների առթիվ և այլն: Այս աշխատանքները կարող են տանել վարիչը, ղեկավարները, բժիշկը, դպրոցի ուսուցիչը, պիոները, կուսբջիջի քարտուղարը, կին-հրահանգչուհին և այլն:

Բացի ընդհանուր ժողովներից կարելի չե հրավիրել նաև խմբակի ձեռնարկան ժողով, ուր դրվում են այդ խմբակի առթիվ խնդիրներ, որինակ—մանկան առողջապահությունը, խնամքը, ուժիմը (քնի, սննդի, ողն ու արևն ոգտագործելու), նրա հետ վարվելու մասին (պատիժների վնասը, խաղերի մասին) և այլն: Այս հարցերը քննելիս պետք է խնկատի առնել մանկապարտեզում ձեռնարկելիք միջոցներն ու ծնողների մասնակցությունն անհրաժեշտությունը (նաև հափն ու ձեկերը), ինչպես նաև նույն խնդիրների ճիշտ կազմակերպումն ընտանիքում:

Բացի ժողովներից ու կոնսուլտացիայից մանկապարտեզն ունի տգիտացիայի ու պրոպագանդայի այլ միջոցներ. սրանք են՝ հասարակական հանդեսներն ու ցուցահանդեսները, լերեկույթ-ցերեկույթները, հաղվիտվությունները և հատուկ զեկուցումները խորհրդում, նրա սեկցիաներում, կոոպերացիայի և պատգամավորական ժողովներում, տկումբում, խրճիթ-ընթերցարանում, համագումարներում և այլն:

Արդյունաբերական ձեռնարկներում, ակումբներում ու խրճիթներում կարելի չե կազմակերպել ճախադպրոցականի անկյուն կամ սենյակ», «մոր ու մանկան սենյակ» և այլն: Պրոպագանդան պետք է կազմակերպել նաև մամուլում և պատի լրագրերում: Վերջապես նախադպրոցական դաստիարակության ագիտացիայի լավագույն ու գործնական միջոցներից մեկն է ամառային մանկական հրապարակը¹, մասնավոր՝ գյուղում ու բանվորական վայրերում, վորն իրոք գործով ապացուցում է նախադպրոցական դաստիարակության անհրաժեշտությունն ու նրա անհրաքելի ոգուտները (լերեխաների խնամքն ու դաստիարակությունը, նրանց առողջացումը, կնոջ ազատագրումը և այլն): Մանկական հրապարակը միաժամանակ նպաստում է նաև նախադպրոցական ցանցի զգալի ընդլայնման:

Այն բոլորից, ինչ վոր ասվեց, հետևում է, վոր մանկապարտեզը հասարակական հիմնարկություն է և ամենասերտ կապերով կապվում է շրջապատի հետ. պարզ է ուրեմն, վոր կազմակերպման, պահպանու-

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԵՋԻ ՍՈՐ-
ՀՈՒՐԴԸ²

¹ Մ. Գուրգարյան.— Եինչ է մանկ. հրապարակը և Ե՛րառուցեք մանկական հրապարակը:

² Լժկ-մատի Տեղեկագիր, 1928 թ. № 2—3, Նախադպրոցական հիմնարկների կանոնադրություն:

թիւն ու աշխատանքներին մասնակցում են նաեւ դրսի ուժերը, վորոնք բոլորը միանում են մանկապարտեզի (մանկոջախի, հրապարակի և այլն) խորհրդի մեջ: Այդ կապը պետք է սահմանել հիմնարկի կազմակերպման որերից, հետազոտում ծրագրված աշխատանքներ՝ տանելով խորհրդի միջոցով:

Սույն հատվածի (գլ. IV) սկզբում մենք թվեցինք հիմնարկին գործակցող մի շարք կազմակերպութուններ. բացի այդ կազմակերպութունների ներկայացուցիչներից խորհրդի կազմի մեջ մտնում են հիմնարկի վարիչը, ղեկավարները, բժիշկը, տեխնիկական աշխատավորներից մեկը, ծնողների ներկայացուցիչները՝ մեկական անձ յուրաքանչյուր խմբից և դպրոցի ու մսուրի ներկայացուցիչները, չեթե այդ հիմնարկներին հետ մանկապարտեզը կապ է պահպանում: Գլուղմանկապարտեզում, մանավանդ չեթե 1—2 խմբակ ունի, դպրոցի և մանկապարտեզի խորհուրդը կարելի է միացնել: Խորհուրդն ընտրվում է մեկ տարի ժամանակամիջոցով: Խորհրդի նիստերը հրավիրվում են ամիսը մեկ անգամ, իսկ հանձնաժողովների (տնտեսական և հասարակական-մանկավարժական) նիստերը— ամբիլ հաճախ:

Հասարակական մարմինների ներկայացուցիչներին աշխատանքների մեջ ներգրավելու նպատակով՝ խորհուրդը բաժանվում է չերկու անկցիայի՝ հասարակական-մանկավարժական և ֆեսեսական: Առաջինը մասնակցում է հիմնարկի ծրագրերի ու ղեկուցումների մշակման ու քննութիւն, այցելութունների ու հերթապահութիւն միջոցով ծանութանում է գործնական պարապմունքներին, կազմակերպում է և վորոշ աշխատանք տանում ծնողների ու բնակչութիւն հետ: Հանձնաժողովն իրագործում է այն կապը, վոր նախագծված է հասարակական կազմակերպութիւնների ու արտադրութիւն հետ, հետազոտում է չերեխաների՝ միջավայրն ու ընտանեկան պայմանները և միջոցներ է ձեռնարկում այդ պայմանների բարելաման համար. վերջապես՝ լայն մասսաների մեջ ազիտացիա ու պրոպագանդա չե տանում:

Տեսեսական հանձնաժողովը հոգ է տանում հիմնարկի նյութական դրութիւնը բարելավելու մասին, հսկում է տնտեսական ծախսերի վրա, կանոնավորում է չերեխաների սնունդը, հիմնարկի կահավորութիւնը, ոգնութիւն և ցույց տալիս տոներին, ոժանդակում է չերեխաներին ամառաժոց տանելու, չքավորներին ոգնելու խնդրում և ալլն:

Հանձնաժողովներն իրենց ծրագրերն ու հաշվետութիւնը գեկուցում են խորհրդին, իսկ խորհրդի յուրաքանչյուր անգամ հաշվետու չե այն կազմակերպութիւն ագաջ, վորն իրեն ուղարկել է. թե խորհրդի անդամները և թե հանձնաժողովները կարող են գեկուցել

նաև ծնողական ժողովներին՝ տեղյակ պահելով նրանց անց ու դարձին և հիմնարկի նպատակներին ու պահանջներին:

Հիմնարկի վարիչը հաշվետու չե վերադաս որդանների (լուսբաժին, ակումբ, կոոպերացիա և այլն, չեթե վերջիններիս դժով և բացվել) և այն հիմնական կազմակերպության առաջ, վորին սպասավորում և հիմնարկը:

Բոլոր դեպքերում մանկավարժական աշխատանքների ղեկավարությունը լուսորդաններին և վերապահվում:

V. ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՊԼԱՆԱՎՈՐՈՒՄՆ ՈՒ ՀԱԾՎԱՌՈՒՄԸ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՊԼԱՆԱՎՈՐՈՒՄԸ

Աշխատանքի հաջողության համար անհրաժեշտ պայմաններից մեկն և նրա ծրագրումը (պլանավորումը): Պլանավորել աշխատանքը, նշանակում և հաշվի առնել այն բոլոր պայմաններն ու հնարավորությունները, միջոցներն ու դժվարությունները, վորոնց մեջ ընթանալու չե աշխատանքը:

Յեկնելով նախադպրոցական դաստիարակության նպատակներից ու խնդիրներից, յուրաքանչյուր հիմնարկ իր աշխատանքը կառուցելու չե այն կոնկրետ պայմանների ու հնարավորությունների վրա, վորոնց մեջ ապրում և, վորոնք գոյություն ունեն վորոշ ժամանակամիջոցի նկատմամբ¹:

Աշխատանքի ծրագրի ճիշտ կառուցման համար ամենից առաջ պետք և հաշվի առնել հիմնարկի արտաքին ու առնթեր (մոտիկ) միջավայրը.— արտադրական շրջապատը (դործարան, արհեստանոց, կոլտնտեսություն, հիմնարկներ և այլն), հատկապես այն արտադրությունը, վորի հետ կապված և ծնողների մեծամասնությունը. պետք և ծանոթանալ տվյալ վայրի կամ թաղի քաղաքական, հասարակական, կուլտուրական ձևոնարկներին, ընակչության քաղաքական, տնտեսական, կուլտուր-կենցաղային ընդհանուր մակարդակին և շրջապատի բնական միջավայրին:

Այս գործոններից յուրաքանչյուրն ունի իր տեղն ու դերը, ուստի և պետք և ծանոթանալ ու վերլուծել, վերցնելով միայն այն, վոր ուղղակի կամ անուղղակի կերպով կարող և ազդել չերխանների վրա: Հատկապես պետք և ուշադրություն դարձնել ընտանիքի մանկավարժական, կուլտուր-կենցաղային, առողջապահական, հասարակական-

¹ Методич. письма № 5.

քաղաքական և տնտեսական պայմանների վրա (ծնողների դասակարգային գիտակցութիւնը, դրքի ու լրագրի ոգտագործումը, հին ու նոր կենցաղի յերևույթները, բնակարանային պայմանները, յերեխայի քուներ, սնունդը, ծանրաբեռնումն ու դրութիւնն ընտանիքում, փողոցի ազդեցութիւնը և այլն)։

Աւերթեր (մերձակա) միջավայրը պիտի հաշվի առնվի սոցիալ-դասակարգային, արտադրաչին-աշխատանքային ու կուլտուր-կենցաղային ուղղութիւնմբ և ֆիզիկական ֆակտորների տեսակետից (ոգ, ջուր, սնունդ, արև և այլն)։

Այնուհետև կարևոր է հաշվի առնել հիմնարկի ներքին միջավայրը—շննքը, նշուխական բաղան, ունեցած կահավորութիւնն ու գույքը, աշխատակիցների կազմն ու վորակը, յերեխանիրի քանակը, տարիքը, սոցիալական կազմը, ֆիզիկական դրութիւնը (առողջութիւնը), նրանց դարգացման մակարդակը՝ ունակութիւնների (աշխատանքային, առողջապահական, լեզվական, սոցիալական և այլն) տեսակետից, նրանց ունեցած մտապատկերների պաշարը, սնահավատութիւններն ու կենցաղային գծերը։

Ներքին ու արտաքին միջավայրի տվյալները վերլուծելիս պետք է դրսեվորել այն բացասական կողմերը, վոր անհրաժեշտ է հետագայում վերացնել յերեխաների և բնակչութեան հետ տարվող ծրագրված աշխատանքի միջոցով և, ընդհակառակը, գտնել այն դրական մոմէնտները, վորոնք կարող են նպաստել հիմնարկի առաջադրած խնդիրների իրագործման։

Երջապատի ու մանկկոյնկտիվի ուսումնասիրութեան տվյալների հիման վրա հիմնարկը վորոշ ժամանակամիջոցի համար ընտրում է մի շարք կոնկրետ կենսական-մանկավարժական խնդիրներ՝ թե յերեխաների և թե բնակչութեան հետ տարվող աշխատանքների նկատմամբ։ Որինակ, յեթե պայմանների վերալուծմամբ պարզվում է, վոր յերեխաները վատառողջ են կամ այս ու այն հիվանդութիւնների տրամադիր, յեթե ընտանիքի կուլտուրական մակարդակը ցածր է կամ առողջապահական պայմանները վատ են (մեծերի հետ մի անկողնում են քնում, սենյակները չեն ոգափոխում, յերեխաները տառապում են թոքերի թուլութիւնմբ կամ նլարդային են),—պետք է ուրեմն սահմանել համապատասխան ուժիմ, ուժեղացնել սնունդը, ոգտագործել ողն ու արևը, առանձին անկողին, ամանեղեն, յերեսսրբիչ տրամագրել յերեխաներին և այլն։

Յեթե պարզվում է, վոր յերեխաները սովոր չեն կոյնկտիվ կյանքի, քաշվող են, յեսասեր, քմահաճ և այլն,—հիմնարկի առաջ կարևոր

բազուէն հարց ե զըվում չերեխաներին կողեկտիվ աշխատանքի վարժեցնել, նրանց ախտիվութունն ուժեղացնել և այլն:

Պայմանների հաշվառումը կարող ե առաջադրել և այլ կենսական-մանկավարժական խնդիրներ, — որին ահ՝ չերեխաներին շրջապատի հետ կապել, մոտեցնել արդիականությանը, նրանց մեջ աշխատանքային ունակութուններ պատվաստել, պայքարել սնահավատութունների դեմ և այլն, համապատասխան աշխատանքներ տանելով թե չերեխաների և թե բնակչության հետ: Նույն հաշվառման հետևանքով կարող ե անհրաժեշտութուն ստեղծվել հիմնարկի տնտեսականը բարելավելու, գույք ու պիտույքներ ձեռք բերելու և այլ խնդիրներում:

Աշխատանքի կոնկրետ խնդիրները պարզվուց հետո, պետք ե այս խնդիրների իրապօրծման համար տվյալ պայմաններում հնարավոր աշխատանքի բովանդակութունը վորոշել: Աշխատանքի բովանդակութունը կառուցվելու չե մի շարք կենսական մոմենտներից, վորոնց շուրջը հնարավոր լինի կազմակերպել չերեխաների գործունե-յութունը և այդ գործունեյության շնորհիվ անհրաժեշտ ունակու-թյունները պատվաստել և աշխարհայացքը լայնացնել: Այսպիսի կազմակերպող մոմենտներից են՝ որին ահ, Մայիսի 1-ը, Մարտի 8-ը, Հոկտեմբերյան ու Նոյեմբերյան (Հալաստանում) հեղափոխութունը, բիրքի տոնը, բանջարանոցի աշխատանքները, սանիտարական անկյան կազմակերպումը և այլն:

Աշխատանքի բովանդակութունը վորոշելուց հետո պետք ե մտածել՝ թե ինչպես, ինչ միջոցներով ու մեթոդներով պետք ե տանել այդ աշխատանքը, ինչ նյութեր ու պիտույքներ են պետք: Այս կամ այն մոմենտի համապատասխան եքսկուրսիաներ, զբույցներ, խաղ կամ աշխատանք պետք ե նշել. վորոշել խաղալիքները, աշխատանքային պրոցեսների համար անհրաժեշտ պիտույքներն ու գործիքները, զբաղան նյութը (զբոբույկ, պատմվածք), չերաժշտական նյութը — չերգեր, ոթիթմիկ ու շարժական խաղեր և այլն:

Այս բոլորի հետ միաժամանակ պետք ե վորոշել նաև հիմնարկի հասարակական-մանկավարժական աշխատանքը, վորն, ինչպես ասվեց, հիմնարկի աշխատանքների անբաժան մասն ե կազմում և կապվում ե առաջադրած կենսական-մանկավարժական խնդիրների հետ:

Այսպիսով ստացվում ե աշխատանքների ծրագրման հետևյալ 2 հիմնական ձևերը, վորոնցից մեկը, ճիմնարկի աշխատանքների օա-րեկան օրիենտիր պլանն ե, մյուսը — առանձին խմբերի յեռամյա (տրե-մեստրային կամ կվարտալային) ծրագիրը:

Սխեմա № 1. Հիմնարկի տարեկան արհեստիքի քանակի սխեմա

Պայմանները հաշվառումն ու վերլուծումը		Կենսական-մահական վարժական խնդիրները	Հիմնական կազմակերպող մասնաճյուղեր	Մահական կյանքի ուսումնական	Մեթոդներ	Մատերիալ (նյութեր)	Հասարակական-մահական վարժական աշխատանք
Երկարատև միջավայր	Ներքին միջավայրն ու մահական կործանումը						

Սխեմա № 2. Խնդրի յեռադրյալ քանակի սխեմա

Փոփոխություններ		Տվյալ ժամանակահատվածի կենսական-մահական խնդիրները	Հիմնական կազմակերպող մասնաճյուղեր	Ցերեկային կյանքի ուսումնական խնդիրները	Աշխատանքի բովանդակությունն ու ծրագրումը տվյալ ժամանակի համար			Մեթոդներ	Նյութ	Հասարակական-մահական վարժ. աշխատանք
Երկարատև միջավայր	Մահական կյանքի միջավայրում				Բնութագրի	Մեթոդներ	Նյութեր			

Առաջին սխեման ձևակերպելու չե ամբողջ հիմնարկի տարեկան աշխատանքների պլանը, վերը հնարավոր է, ինչպես ասվեց, միջավայրի հիմնական ծանոթությունն է վերլուծման դեպքում:

Յերկրորդը (չեռադրյալ) հիմնվում է նախորդ (տարեկան) ծրագրի նյութի վրա և գլխավոր տեղը տալիս է կազմակերպող մասնաճյուղերի կոնկրետացման ու բովանդակության պարզման (вскрытие): Յեռադրյալ ծրագրում տեղ է տրվում տվյալ խմբակի արտաքին (ընտանիք) ու ներքին (մանկկոչակների) տվյալ հատվածի պայմանները վերլուծման: Այս հիմնական աշխատանքը կատարվում է մեկ անգամ լրիվ, տարվա և առաջին չեռադրյալի սկզբում: Հաջորդ տարին հիմնարկի ռազմավարական միջավայրի ուսումնասիրության նյութը, լրացումներ ու փոփոխություններն են մտցնում:

Նույնպես է խմբակի ծրագրերը. հաջորդ չեռադրյալներին (2-րդ, 3-րդ չեռադրյալ կամ 2-րդ կվարտալ) կարելի է լինի նորից ուսում-

նասիրել միջավայրը կամ ընդլայնել մանկկուլեկտիվի կյանքի ուժի-
մը, այլ պետք է մտցնել միայն առաջացող փոփոխությունները, վոր
կախված են սեղոնի փոփոխություններից կամ նոր ստեղծված պայ-
մաններից (բուլջնի փոփոխություն, նոր լեքերխաներ, ամառանոց փո-
խադրվելը և այլն):

Ավելի մանր միավորների վերածելը (շաբաթական, որական ծրա-
դիր) առանձին անհրաժեշտություն էի ներկայացնում: Հիմք պետք է
ընդունել կազմակերպող մոմենտը:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ
ՀԱՇՎԱՌՈՒՄԸ:

Հաշվառումն իր մեջ է ամփոփում աշխա-
տանքի բոլոր կողմերը—նպատակները, կազ-
մակերպման միջոցները, կերպավոր մեթոդնե-
րը, գործադրած նյութն ու ժամանակը: Մանկավարժական աշխա-
տանքը շատ բարդ պրոցես է: Նա գործ ունի լեքերխայի, նրա աճման
ու դարգացման հետ և նպատակ է դնում կանոնավորել ու զեկավա-
րել այդ աճումը: Նա գործադրում է միջոցներ ու մեթոդներ, վորոնք
փոփոխության են լինթարկվում աշխատանքի ընթացքում: Նա ընդ-
գրկում է լեքերխայի կյանքի ու գործունեկության ձևերը, գործադրում է
նյութական, բառային, պատկերացման միջոցներ: Այս բարդ աշխա-
տանքը դժվար է տանել առանց խճճվելու, լեքե չկա կանխապես
մշակված ծրագիր, լեքե մանկավարժը հետադարձ հայացք չզցի իր
կատարածի վրա, հաշվի չառնելով իր նվաճումները, թերությունները,
բացերը և նոր պայմանները:

Մանկավարժական աշխատանքի հաշվառումը էի կարելի հետա-
ձգել մինչև աշխատանքի ավարտելը, այլ պետք է իրագրնթաց տարվի
ընթացիկ աշխատանքին, վորից առանձնացվում են կարևոր մոմենտ-
ները և արձանագրվում են հաշվառման տեսքում հետևյալ ձևով.

Որակաւ աշխատանքի հաշվառումը. սխեմա № 3

Այսինքն, թիվ, որ. ներկա լեքերխանի թանակը, ոմքիչ են բաժանարար ները աշխատանքի (գործած) նշան փոփոխությունները Պարտադրանքները, տա- ված հաշվառման միջոցով	Միջավայրի փոփոխու- թյունները և նոր շաղկապները	Աշխատանքի մեթոդները	Հաշվառման գործ- վածքները	Յերեկանների արտադ- րությունները (պակ- ցիաները) և աշխատանքի արժեքները	Ղեկավարի հասարակ- կան-մասնակցության աշխատանքները

¹ Методич. письмо № 9, по дошк. воспитанию.

Սակայն որական աշխատանքի հաշվառումը դեռևս բավական չէ՝ հետևանքների արժեքավորման տեսակետից: Մանկավարժական աշխատանքի նպատակն է յերեսխաներին կայուն հմտություններ, հետաքրքրություններ ու գիտելիքներ հաղորդել, Այս բանի համար տևական ու սխտեմատիկ աշխատանք է հարկավոր, ուստի և պետք է ավելի տևական ժամանակամիջոց վերցնել՝ մի կամ մի քանի կազմակերպող մոմենտների մշակման ժամանակամիջոց: Այսպիսի ամփոփող հաշվառումը հետագա աշխատանքները ղեկավարելու, հաջորդ կազմակերպող մոմենտները ճիշտ կառուցելու և բոլոր բացերը վերացնելու փաստացի տվյալներ կտա մեզ:

Պարզ և, վոր տևական աշխատանքի հաշվառման (սխեմա № 4) նյութ են տալու ամենորոյա հաշվառման (սխեմա № 3) գրանցումները, վորը մշակելիս պետք է աշխատել ամփոփել ընդհանուր և բնորոշ տվյալները, յեղրակացություններ հանելով սրանցից:

Տեխնիկան աշխատանքի (կազմ. մոմենտ.) հաշվառումն. սխեմա № 4.

1. Եւ ժամանակամիջոց և քննարկում հաշվառում: Աշխատանքի որեւի բանակը: Տեխնիկան հաշվառման վիճակը:	Հիմնական կազմակերպող մոմենտ: Առաջադրած մանկավարժական խնդիրները: Նախադրած պահից շեղումներ:	Պարապրազմների հետկներ, նրանց հաշվառ. ժամանակը: 1. Ինքնի մոմենտներ: 2. Կազմ. մոմենտի հետ կազմած գրադուներ: 3. Այստ գրադուներ:	Մի կազմաբաժնի կազմակերպում փոխադրումներ: 1. Արտադրական և գրադուների նոր վարկեր: 2. Փոփոխություն կազմակերպ. ժամանակ: 3. Նոր նյութ: 4. Նոր գեղեր:	Պարապրազմ միջոցներ: 1. Պարապրազմների կազմակերպման միջոցներ: 2. Պարապրազմների ղեկավարման միջոցներ:	Առաջադրած դժվարութիւններ: 1. Կազմակերպման կողմից: 2. Կազմակերպման մեջ: 3. Նյութի մեջ: 4. Տեխնիկաների կողմից: 5. Հիմնական կողմից:	Տեխնիկաների արտադրականութիւններ: 1. Արտադրական: 2. Աշխատանքային: 3. Կենցաղային: 4. Որդանական:	Հիմնական հասարակական աշխատանք: 1. Մոմենտների հետ: 2. Հասարակական կազմակերպութիւնների հետ:
--	--	--	---	--	---	---	---

Հաշվառման ետապներից մեկն էլ տարեկան հաշվետվությունն է. յեթե ընթացիկ հաշվառումը կանոնավոր և տարվում, ինքըստինքյան

բավարար նյութ և տալիս նաև տարեկան հաշվետվութիւնս: Պետք և միայն հավաքել այդ նյութը, սխտեմի վերածել և վերջնական չեղրակացութիւններ հանել: Տարեկան հաշվառումը (հաշվետվութիւնը) իր մեջ պետք և հետեյալ տվչակներն ամփոփի.—

1. Մանկիմնարկի և յերեխաների ընտանեկան միջավայրի հաշվառումը.— արտադրական, կենցաղային, կուլտուրական, սանիտարական, բնութիւն:

2. Հիմնարկի րնդնանուր պայմանների և նյութական բազայի հաշվառումը.— տիպը, աշխատակիցները, մանկիղիկտիւրը, նյութական միջոցներն ու բյուջեն, հարմարութիւնները (շենք, զուլք, բակ և այլն) և առողջապահական-սանիտարական պայմանները:

3. Մանկավարժական աւխասանքի պլանավորումը (արտադրական պլան, կառուցման սկզբունքները, ձևը, ժամանակամիջոցը և այլն):

4. Մանկիմնարկի կյանքի կազմակերպումը.— խորհուրդ, հանձնաժողովներ. մանկիղիկտիւրի կազմակերպման ձևերը:

5. Մանկական աւխասանքի՝ ըստ ամփոփող հաշվառման. ա) կազմակերպող մոմենտներ, շեղումները. բ) խաղ—բովանդակութիւնը, ձևը, մեթոդները. գ) աշխատանք (ձևը, մեթոդները, կազմակերպումը) և աշխատանքային ունակութիւններ. դ) լեզվական գործունեւութիւն—զրույց, պատմվածք. նյութը, բովանդակութիւնը. լե) կերպարվեստ—(նկարչութիւն, ծիփ), մեթոդները, ունակութիւններ. զ) կապ շրջապատի և արդիականութեան հետ. հ) Ֆիզիկական դաստիարակութիւն—սեփմը, քուն, սնունդ, բժշկական քննութիւն և հետեանքները. ը) հասարակական-մանկավարժական աւխասանք:

Մոտավորապէս նույն ծրագրով կարելի չե տալ նաև լեռամաս հաշվետվութիւններ. նման հաշվետվութիւններ արվում են Լուսարաժնին, խորհրդին, ծնողական ժողովներում. հասարակական հաշվետվութիւնը կարելի չե կապել տոների և ցուցահանդեսների հետ:

VI. ՀԻՄՆԱՐԿԻ ԿՈՆԵԿՏԻՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ

Մանկհիմնարկներէ աշխատանքի հաշտութիւնը մեծ չափով պայմանաւորված է կոլեկտիւի կազմակերպութեան ձևերով, աշխատանքի բաշխումով և այն փոխհարաբերութիւններով, վոր գոյութիւն ունի միշտ շարժման ու փոփոխութեան լենթակա կենդանի որդանիդմի՝ կոլեկտիւի անդամների մեջ: Հիմնարկի կոլեկտիւը մի ամբողջութիւն է կազմելու. յերեխաներն ու դեկավարներն համախմբվում են

ընդհանուր աշխատանքի ու շահերի շուրջը, ապրում են ընդհանուր կյանքով, սակայն ամեն մեկն ունի իր հետաքրքրություններն ու նպատակները և իր վորոշ դերն այդ ընդհանուր կյանքում:

Կոլեկտիվի հատկանիշներն են՝ կազմակերպ-
ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԿՈՆԵԿՏԻՎԻ
ԿԱՋՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ¹ վածություն, աշխատանքի վորոշ բաշխում,
ընդհանուր շահեր ու նպատակներ և սրանցից
բղխող ընդհանուր ապրումներ: Պատահական
համախմբումը կոլեկտիվ չէ, չեթե չկան վերոհիշյալ հատկանիշները և
վորոշ մտերմություն ու փոխապարձ կախում: Սակայն մանկական
կոլեկտիվի ծավալը (չերեխաների քանակը), անդամների փոխհարա-
բերությունն ու չուրաքանչյուրի բնորոշ դերը պայմանավորվելու չեն
նաև մանկան տարիքային առանձնահատկություններով, կենսաբանա-
կան կարողություններով և ունեցած ունակությունների ու մտապատ-
կերների չափով: Կոլեկտիվի կազմակերպումն ունի նաև իր ետապնե-
րը, վոր պետք և անպայման հաշվի առնել:

Յեթե հաջողվում է աշխատանքային միջոցառում ստեղծել, ճիշտ
ոնժիմ սահմանել և շրջապատի հետ կապվել,—այդ դեպքում հաջող-
վում է չերեխաներին համախմբել կոլեկտիվի մեջ և ըստ իրենց ու-
ժերի մասնակից անել ընդհանուր կյանքին ու աշխատանքներին:
Այս մասնակցությունն աստիճանաբար է կատարվում և տարբեր
սկզբունքների վրա չեն հիմնվում՝ համագործակցության և աշխատանքի
բաշխման: Սրանցից չերկուսն էլ ունեն իրենց առավելություններն
ու բացերը. համագործակցության դեպքում (ընդհանուր մասնակցու-
թյուն, ըստ ուժերի ու ցանկություն) աշխատանքն ավելի հաճելի չէ,
ավելի ազատ ու բազմակողմանի, սակայն չկա պատասխանատվու-
թյուն և մասնակի նպատակներ. մինչդեռ աշխատանքի բաշխման
դեպքում մասնակի նպատակ է դրվում, աշխատանքն ավելի սահմա-
նափակ է, սակայն չուրաքանչյուրի վրա վորոշ պարտականություն և
դրվում: Մանկկոլեկտիվում կարող են չերկուս մեթոդներն էլ գործա-
դրվել, մեկը մյուսին հաջորդել ու փոխարինել: Սակայն կան աշխա-
տանքներ, վոր անհրաժեշտորեն բոլորի մասնակցությունն են պա-
հանջում, որինակ՝ հերթապահությունը: Հերթապահությունն անհրա-
ժեշտ է սեղանատանը, կենդանի անկունում, դուռի խնամքի կամ
փոքրերին ոգնելու համար և այլն: Հերթապահությունը տևում է մեկ
որ՝ 2—3 հոգով: Այս բանի համար վորոշ կարգ և սահմանվում (ցու-
ցակ, քարտեղ և այլն):

¹ Аркин—Детский сад в свете соц. гигиены, гл. VI. Новые пути подготовки. 3. ст. Суровцевой.

Հերթապահութիւնը զլիաւորապէս մեծերի խմբերում (5, 6, 7 տարեկան) և տարվում. փոքրերին նման աշխատանքներ կարելի չէ տալ՝ ըստ ցանկութեան կամ անհատական ընտրութեամբ:

Ինքնակազմակերպման պարզ ձևերից են նաև աւսաստանային խմբակներն ու հանձնաժողովները. առաջինները հանձն են առնում վորոշ աշխատանք, որինակ—կտորած խաղալիքները վերանորոգել, ղեկավարի հետ կոոպերատիվում գնումներ կատարել և այլն: Հանձնաժողովներն ավելի ակտիվութուն ու կազմակերպվածութիւն են պահանջում: Նրանք պատասխանատու մարմիններ են և ավելի տեղական բնույթ ունեն (2—3 շաբաթ): Այսպես՝ սանիտարական հանձնաժողովն հսկում և չեղեխանների մաքրութեան (լվացվելը, թաշլինակի գործածութիւնը և այլն), սենյակների ողափոխութեան վրա և այլն. համապատասխան աշխատանքներ են տանում նաև տնտեսական, կենդանի անկյան և ուսումնական (պիտույքների) հանձնաժողովները: Տոների, ամառանոց դնալու և այլ նման աշխատանքների համար կարող են հատուկ ժամանակավոր հանձնաժողովներ ընտրվել: Հանձնաժողովների թիվը պետք է սահմանափակել, կազմը պետք է բաղմամբ լինի, նրանք պետք է ընտրվեն մանկական ժողովներում և ամեն մեկում պետք է մասնակցի ղեկավարներից մեկը, նաև տեխնիկական աշխատավորն ու բժիշկը:

Աշխատանքի պրոցեսում վորոշ խնդիրների քննութեան համար մեկնակալան ժողովների կարիք է զգացվում. այս ժողովներում չեղեխանները հասարակական ունակութիւններ են ձեռք բերում—կոլեկտիվ կերպով մտածել, լսել ուրիշին, հերթով խոսել և այլն: Մանկական ժողովների նյութ կարող է լինել՝ առարկա նիստ ու կացը, վորոշ պարտականութիւնների բաշխում, հանձնաժողովների աշխատանքի քննութիւնը և նոր անդամների ընտրութիւն, տոնի կամ եջսկուրսիայի նախապատրաստութիւն և այլն:

Մանկական ժողովներին դատի բնույթ չի կարելի տալ:

Ժողովները ղեկավարում և ուսուցչուհին, առանց ճնշելու չեղեխանների ակտիվութիւնն ու նախաձեռնութիւնը. ժողովի վորոշումները պետք է կենսական և իրագործելի լինեն, վորպեսզի չեղեխանները լրջութեամբ վերաբերվեն ժողովներին. հարցերը պետք է սահմանափակ լինեն և ժողովը կարճատև լինի (10—20 բոլի): Ժողովի որեւէ չպետք է սահմանել նախապէս:

Ժողովների ժամանակ ձևականութիւններն ավելորդ են (նախադաս և այլն). վորոշումները գրում է ղեկավարը. ցանկալի չէ գրել առնել ժողովի ընթացքը, չեղեխանների կազմակերպվածութիւնն ու

ակտիվություն աճումը պարզելու համար (իրենց բառերով, արտահայտությունները և այլն)։

Մանկավարժական կոլեկտիվի աշխատանքն ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ԿՈԼԵԿ- հետևյալ ֆունկցիաներն և ընդգրկում. 1) միջավայրի (ОБСТАНОВКА) կազմակերպումը, 2) աշխատանք չեղեխանների հետ, 3) ծրագրումն և հաշվառումն, 4) հասարակական աշխատանք (ծնողների և բնակչության հետ)¹. Ըացի այս մանկավարժական կոլեկտիվը տանում և նաև հետադրոման աշխատանքների, վոր մեր կարծիքով մի մասն և կազմում մնացած աշխատանքների (չեղեխանների և ծնողների հետ, ծրագրման աշխատանքների և այլն)։ Գիտական-հետադրոմական աշխատանքները մասսայական մանկավարտեղի հնարավորություններից դուրս են։

Ինչպես վերևում ասվեց, հիմնարկի աշխատանքների հաջողությունը մեծ չափով պայմանավորված է կոլեկտիվի կազմակերպվածությամբ։ Հիմնարկի աշխատանքների խորացումը, միասնականությունն ու կազմակերպվածությունը կախված է կոլեկտիվի (պերսոնալի) միահամուռ գործունեությունից, պարտականությունների նպատակահարմար բաշխումից և ընդհանուր գաղափարական ձգտումներից։ Մեծերի միաձուլը, լավ կազմակերպված կոլեկտիվը մանկկոլեկտիվը ղեկավարող և նրա վրա ներադրող գործոններից մեկն է։ Վե՛րջ մի բան այնքան բացասաբար չի ազդում մանկկոլեկտիվի վրա, ինչքան կազմավորված պերսոնալը և աշխատակիցների մեջ չեղած տարաձայնություններն ու պարտականությունների անորոշությունը²։

Կոլեկտիվն իր աշխատանքները կանոնավորում է նիստերի միջոցով, վորին մասնակցում են՝ վարիչը, ղեկավարները, բժիշկը և տեխն. պերսոնալը (ներկայացուցիչը)։ Վորոշ խնդիրներ (արտադրական ծրագիր, ղեկուցումներ, բյուջե, նոր ձեռնարկություններ և այլն) տեղափոխվում են հիմնարկի խորհուրդ կամ նրա հանձնաժողովները (տես հղ 44)։

Մանկավարժական կոլեկտիվի նիստերին քննվում են առանձին խմբերի ծրագրերն ու հաշվառումը, ռեժիմի, սննդի, չեղեխանների խնամքի, եքսկուրսիաների, տոների և այլ խնդիրները, ինչպես նաև անհատական (չեղեխանների) խնդիրներ և ընթացիկ հարցեր։

¹ Тихеева—Детский сад, 1958 г. ГИЗ, стр. 57.

² Аркин—Детский сад в свете социальной гигиены.

Աշխատանքների առաջադիմութեան տեսակետից անհրաժեշտ և աշխատակիցների սխտեմատիկ վորակավորումը՝ թե մանկավարժական և թե հասարակական-քաղաքական գծով։ Անհրաժեշտ և նաև տեխնիկական աշխատակիցների վորակը բարձրացնել, մանկավարժական պրակտիկայի զանազան խնդիրների հետ ծանոթացնել նրանց։

Յեթև տվյալ վայրում միջանի նախադպրոցական հիմնարկներ կան, այդ դեպքում վորակի բարձրացման աշխատանքները միասին են տարվում՝ միացյալ կոլեկտիվի կամ ինքնագարգացման խմբակների միջոցով, համաձայն հատուկ մշակած ծրագրերի։ Ընդհանուր-մանկավարժական և հասարական-քաղաքական վորոշ խնդիրներ կարելի չե մշակել լուսաշխտավորների ընդհանուր խմբակներում (պրոֆխմբակներ), I աստիճանի դպրոցի ուսուցիչների հետ և այլն)։ 1—2 խմբակ ունեցող հիմնարկների աշխատակիցները կարող են միասնալ տեղի I աստիճանի դպրոցի կոլեկտիվին, այնտեղ քննութեան դնելով իրենց հիմնարկի գլխավոր խնդիրները։ Սկզբունքային և մեթոդական-մանկավարժական վորոշ խնդիրներ կարելի չե քննութեան դնել և պարզաբոնել նաև մեթոդական բուրժուներում և ուսումնական մանկավարժական խորհուրդներում (շրջանի)։

ԲԱՂԱՔԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԵԶԻ ԿԱՀԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ՆՈՐՄԱՆԵՐԸ¹

Առարկաների անունը	Քանակը	Չ ա փ ե ը	Առարկաների անունը	Քանակը	Չ ա փ ե ը
Սեղան	8	մեծ. փոքր. 6 աղանի Բարձրութ. 58 սմ. 48 սմ. յերկարութ. 123 » 114 » լայնութ. 61 » 57 »	Խոհանոցի սեղան (մանկ.) Աթոռակ (մանկ.) Զրաման Բաժակ-ափսե Թեյի գդալ Սեղանի գդալ	1 3 3 50 50 50	բարձրութ. 54 սմ. յերկարութ. 90 » լայնութ. 72 « տրված Հափրավ. միջակ մեծութ յան » »
Աթոռ	56	վոտներ բարձրութ. 31 » նստ. տեղը 28—30 26—28	Թղթերի դամ- բյուղ Գոգնոց	3 50	1/3 մետր կտոր
Պահարան (պիտույքն.)	3	բարձրութ. 88 սմ. լայնութ. 105 » խորութ. 44 »	Յերեսորբիչ Սավան Մանձակալ (ծավող) Բարձր յերես Բարձեր	3 50 15 15 15	1 » » փոքրերի համար » » » »
Պահարան (ս մանեղենի)	1		Վերական(բայկա)	15	» »
Դարակ	3	յերկարութ. 1 մետր լայնութ. 30 սմ.	Կառուց. նյութ Դանակ	3 կտմ. 3	ըստ № 8 մեթ. նամ. բութ և կտոր ծայր.
Ավադի արկղ (վոտներով)	2	բարձրութ. 40 սմ. 30 սմ յերկարութ. 101 սմ. լայնութ. 92 » լորտութ. 15 »	Մկրատ Բահեր Փոցխ	4 10 10	» ծայրերով, միջակ փոքր շափերի » »
Կախարան	3	20-ական մատներով. գարակ՝ զլխարկն. համար			
Հվացարան (թասերով)	3	Ըստ հասակի			
Դարակ (շվացա- բանի)	3	20-ական կեռեր՝ սրբիչն. 20-ական տեղ, սապոնի և ատամնափոշու համար			
Դեղատպա- հարան	1	բոլոր խմբերի համար	Թուղթ (սպիտ.) » (գունավոր)	4 ստ. 1 »	ալրումնի

¹) Հնչված և 50 յերեխայի համար. մեր կանոնադրությամբ քաղաքի նորմալ մանկապարտեզն ունի 60 յերեխա (3 խմբակ), այս դեպքում պետք է գույքն ավելացնել համապատասխան քանակությամբ: Տրվում է միայն մանկական կահավորութ յունը: Առորյա գույքը չի տրված ցուցակում

Սայլակներ	3	{	Տարբեր տարիքի	Ներկեր (ջրան.)	300	կամ զունավոր մատիտ
Պատգարակ	3		հարմար		կտոր.	
Զրցիւր	5		$\frac{1}{4}$ դույլ	Մատիտներ(սև)	150	
Դուլիւր	4		$\frac{1}{8}$ »	Կարտոն	60 թ	դեղին և սպիտակ
Տաշտակ	1		30—35 սմ.	Թուկ (բարակ)	10 կապ	
Հարթուկ	1		փոքր, բայց խիստ հաստ	Սոսիճ	1 կիւլ.	
ձողտնակ	3		յերեսաներին հարմար	Ասեղ	2 կապ	
Սղոց	2		փոքր. թեթև	Թել	10 կոճ	սև ու սպիտակ
Ռանդա	2		» »	Կավ	1 սայլ	
Դամհան	2		» »	Մեխ	2 կիւլո	
Մուրճ	5		կտրել փայտե, թեթև	Ավաղ	2 սայլ	
Վրձին	25					
Մանկ. գրքեր	25		ցուցակը տես «ժող-լուս» 27 թ. №			
Դրագիրտ. սլետույքներ			տառեր, լոտո, պլակատ-ներ և այլն.			
Բուրդեր	3		միջակ (զունավոր)			
Թասեր (զունավոր)	36		փայտե			
Գնդակ	6		6 դմ. և 4 դմ			
Ցաակիւն	3		փայտե ընդհանրով			
Սանձ	6		կուրծքը կաշվեց, դանդակ-ներով			
Ողակ	6					
Թմբուկ	3		մեծ, կաշվեց			
Ավաղանոթ	4		կոմպլ.			

ՈՐԻՆԱԿԵԼԻ ՍՆՈՒՆԴ 10 ՈՐԿԱ ՀԱՄԱՐ

1. Նախաճաշ 2. ճաշ 3. նախընթերց, 4. ընթերց

ՅԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

1. Սուրճ զարուց կամ թեյ կաթով, հաց ու կարագ:
2. Մսից թարմ սուպ կաղամբով և արմախճով. բրնձով քաշովի, խնձոր:
3. Կաթ և սպիտակ հաց:
4. Մակարոն կամ թարմ ոշտա (խաշած) կտրագուլ:

2. ՅԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

1. Թեյ կաթով, հաց ու պանիր:
2. Սուպ գետնախնձորով (կարտոֆիլով), ծեծած միս (կատլետ), հոսմ գաղար:
3. Կաթ, կանֆետ և խմորեղեն:
4. Վինեգրետ խաշած գետնախնձորից, քաղաբից, բազուկից, թթու դրած կաղամբից և վարունգից:

3. ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

1. Թեյ, ձու, հաց և կարագ:
2. Բանջարեղենով սուպ, ծեծած միս մակարոնով:
3. Կաթ, հաց, կարագ և մեղր:
4. Մաննի կաթնով կամ մածուկ:

4. ՀԻՆՔՇԱԲԹԻ

1. Կակաո, հաց ու պանիր:
2. Սպաս, հավի մսից կատլետ կամ ձուկ, պտղից հասուղա (կիսել):
3. Կաթ, հաց ու կարագ:
4. Խաշած գետնախնձոր թթվասերով:

5. ՈՒՐԲԱԹ

1. Թեյ, լիմոնով. հաց ու կարագ:
2. Չիրթմա հավից, բրնձով (գետնախնձորով) կատլետ, թարմ միրգ կամ կամպոտ:
3. Կաթով թեյ, հաց ու կարագ:
4. Մածուկ և հաց:

6. ՇԱԲԱԹ

1. Սուրճ (զարուց) կաթով, ձվածեղ, հաց:

2. Լորախաշու, տապակած ձուկ (խշտան, առանց փշերի), հում դադար:

3. Կաթ ու խմորեղեն:

4. Կաթնով (բրնձով):

7. ԿԻՐԱԿԻ

1. Թեյ կաթով, հաց ու պանիր:

2. Քուֆթա-բոլբաշ, մակարոն չուղով, տակ (կարմիր):

3. Կաթով թեյ, հաց ու կարագ:

4. Բրնձով քաշովի կամ մածուն:

8. ՅԵՐԿՈՒՇԱԲԻ

1. Սուրճ կաթով, հաց ու կարագ մեղրով:

2. Սպաս, տապակած կոլոլակ և դեղնախնձոր, նարինջ կամ կիսել:

3. Թեյ կաթով, հաց ու կարագ:

4. Վինեգրետ:

9. ՅԵՐԵՔՇԱԲԻ

1. Թեյ լիմոնով, հաց ու պանիր:

2. Մսից ապուր բրնձով, սպանաղ տապակած, չեփած չիր (կամ պոտ):

3. Կաթ և խմորեղեն:

4. Մածուն և հաց:

10. ՉՈՐԵՔՇԱԲԻ

1. Կակաո, հաց ու կարագ:

2. Մսից ապուր ձավարով, աճարով քաշովի, միրգ:

3. Կաթ, կարկանդակ բրնձով և ձվով:

4. Թարմ ոշտա (խաշած) ձվով:

Իհարկե, սույն սննդացուցակը պայմանական է և կարող է փոփոխության լինել արկվել ըստ տարվա չեղանակների (սեզոնների), շուկայի և այլն: Համեմատաբար դեպք, պետք է ուշ դարձնել սննդի բաղմադանության, և վորեք կերակուր ցուցակից հանելու դեպքում՝ փոխարինել այն համարժեք սննդանյութով:

Այսպես, որինակ, կանաչեղենի վրա կարելի է ավելացնել տապակած լոբի, շալինատ, չեփած վոսսլ, լոբի, սխեռ, կրուպա (պեղովի, մաննի) պամիրոր, բադրիջան, սոխ:

Կերակուրներից ինկատի ունենալ նաև կարոտֆիլի կատրետն ու պլուրեն, բրնձի շիլան, մրգերից ու հյութից չեփած կոմպոտը (խոշաբ) ու հասուդան (կիսել) և այլն (պաղլիվկա):

Սուրճը լինելու է միայն գարուց պատրաստած, թարմ մրգեր պետք է տալ ըստ հնարավորության հաճախ—խնձոր, տափա, դեղձ, մուր (մալինա), մանավանդ խաղող:

Սև հացն անհրաժեշտ է 5—8 տարեկանների համար, լեթե միայն լավ է թխված: Թերխաշ թարմ ձուկն նույնպես ոգտակար է:

Ձկներից տալ իշխանը և բերովի ձկների մեծ տեսակները (սուդակ, լասասինա, սաղան), վորոնք մանր փշեր չունեն:

ՆԱԽԱՐԽՈՐՑԱԿԱՆԻ ՈՐԱԿԱՆ ՍՆՆՐԱՄԹԵՐՔՆԵՐԻ ՆՈՐԱՆՆ

Մթերքներ	3-ից մինչև 5 տարեկան					5-ից մինչև 8 տարեկան				
	Գա- նալի	Սպի- տա- կու- ցնե- ր	Ածխա- ջրե- ր	Ծա- ր- պե- ր	Կալո- րիանե- ր	Գա- նալի	Սպի- տա- կու- ցնե- ր	Ածխա- ջրե- ր	Ծա- ր- պե- ր	Կալո- րիանե- ր
Հաց սպիտակ	150,0	10,2	78,0	1,2	378	100,0	6,8	53,0	0,8	252
»	—	—	—	—	—	100,0	6,0	48,0	0,5	226
Կաթ	400 (2 բաժ)	13,6	19,2	14,4	268	300,0	10,2	14,4	10,8	201
Միս	50,0	10,0	—	1,5	55	100,0	20,0	—	3,0	110
Յուղ (կովի)	20,0	6,1	0,1	17,1	160	24,0	0,1	0,1	20,9	195
Կարտոֆիլ	100,0	2,0	20,0	—	90	150,0	3,0	30,0	—	135
Հատիկներ (կրուպա)	40,0	4,4	28,0	0,8	140	40,0	4,0	28,0	0,8	140
Բանջարեղեն (թարմ)	100,0	1,4	8,0	0,2	38	100,0	1,4	8,0	0,2	38
Շաքար	25,0	—	25,0	—	100	25,0	—	25,0	—	100
Միրգ	1 տանձ կամ թնձ.	0,2	6,0	—	25	1 տանձ կամ թնձ.	0,3	9,0	—	37
Ջուր	1 հատ	6,0	—	5,0	71	1 հատ	6,0	—	5,0	71
Ընդամենը	47,9	179,3	40,2	1325		58,2	214,5	42,0	1505	

Ծանոթություն. Հացը տրվում է նորմալից պակաս, այն պայմանով, վեր ճնայած մթերքներով
 Ըժի՛ք բավարարվեն ըստ տախտակի. հավանաբար դեպքում հացի քանակը պետք է ավելացնել փոքրերին,
 50 գրամ (սպիտակ) և մեծերին 100 գրամ (սև)»

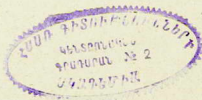
Ց Ա Ն Կ

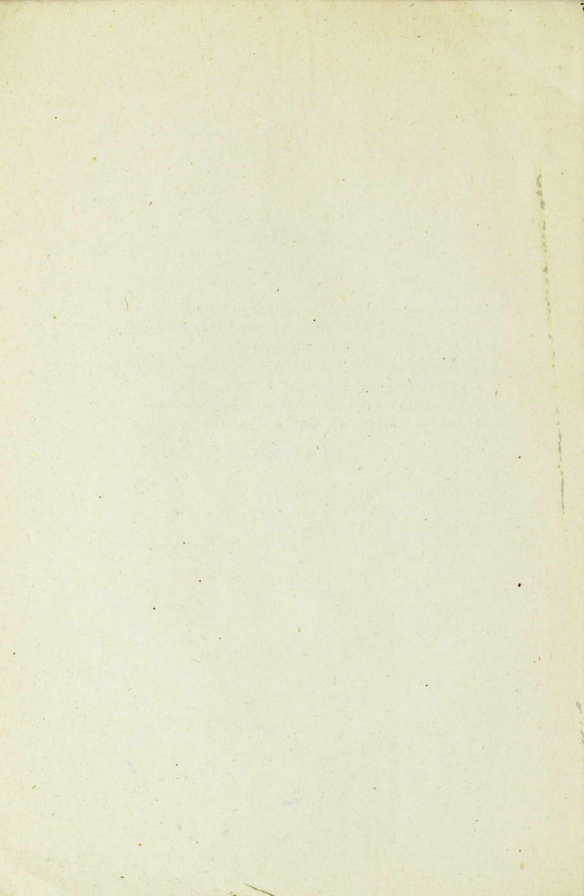
Եջ

Սուղարան	3
1. Նախադպրոցական հիմնարկների տիպերը	5
2. » հիմնարկի կազմակերպումը	6
3. Մանկան կյանքի կազմակերպումը	15
4. Նախադպրոցական հիմնարկի հասարակական-մանկա- վարժական աշխատանքը	41
5. Աշխատանքի պլանավորումն ու հաշվառումը	46
6. Հիմնարկի կոլեկտիվի կազմակերպումը	52

ՀԱՎԵԼՎԱԾՆԵՐ

№ 1. Կահավորության նորմաները	58
№ 2. Ուրինակելի սնունդ (10 որվա)	60
№ 3. Սննդամթերքների նորման	62

ԳԱՆ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0003637

II
A 23389

Գիրք 50 կող. (4 մ.)

194.

М. Дургарян
ДЕТСАД В ДЕРЕВНЕ В ГОРОДЕ
Госиздат ССР Армении
Эривань. 1929 г.
